

Η ΤΕΧΝΗ

«Τὸ Ἔθνος πρόπει νὰ μάθει νὰ θεωρεῖ ἔθνικὸν ὅ,τι εἶναι ἀληθές». ΣΟΛΩΜΟΣ

ΠΡΩΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ, Η ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ. Ο ΣΙΛΛΕΡ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ

Συχνὰ πυκνὰ στοὺς πρωϊνοὺς μας περιπάτους ὁ ἴσκιος κάποιου δέντρου, ἡ πέτρα κάποιας κορυφούλας, ὁ πάγκος κάποιου καφενεῖου ἐξοχικοῦ μᾶς ἐσταματοῦσε· καὶ τότε τὸν ἔβλεπα σκυμμένο πρὸς τὰ φύλλα ἐνὸς βιβλίου· καὶ θάλαγα πῶς τὰ μαυριδερά σημάδια ἐκεῖνα τῶν ζένων στοχασμῶν τὸν ὑπνώτιζαν καὶ τὸν ἔδεναν, καὶ νὰ ξεγάνη τὸν ἔκαναν τὴν ὀλοζώντανη γλώσσα τοῦ μεγάλου γύρω του βιβλίου, ἂν δὲν ἐνοιῶθα τὰ μάτια του ὕστερ' ἀπὸ τῆς μελέτης τὸ σκύψιμο νὰ καρφώνουν περίγυρα βαθύτερες ματιές, ν' ἀνυψώνονται πιδ λαμπερὰ καὶ νὰ δείχνουν κάτι μέσα τους ξεχωριστό, ζωντανότερον ἀπὸ τῆ γλώσσα τοῦ μεγάλου γύρω του βιβλίου.

Μ' ἐνοχλοῦσαν ὅμως πάντα τὰ συγκρατητὰ διαβάσματά του, καὶ τάρβισκα στο τέλος ἀταίριαστα πρὸς τὰ σφετὰ τάσκαλῶτα ἐνὸς ποιητῆ.

Καὶ τοῦ εἶπα κάποτε :

— Δὲ νομίζεις πῶς τὰ βιβλία εἶνε οἱ χρυσές ἀλυσίδες τοῦ νοῦ, ἀλυσίδες πάντα ; Ὁ Γαῖν μιλεῖ κάπου γιὰ τὰ ματογυᾶλια τὰ πολύχρωμα ποῦ ἀρματώνονται τὰ μάτια τὰ πνευματικά γιὰ νὰ ἰδοῦν τὰ πράγματα γύρω τους ; καὶ ἄλλοι τὰ βλέπουν κόκκινα καὶ ἄλλοι γαλάζια καὶ ἄλλοι κίτρινα· δὲ νομίζεις πῶς ἔτσι τὰ δικοῦμε πολλὰς φορὰς τὰ μάτια μας ποῦ δὲν τάρήνομε νὰ γαροῦν τὴν πλάση μὲ τὸ χρῶμα τὸ δικό της ;

Ἐπάρχει μέσα στο κεφάλι μας μιὰ γλώσσα ἡγετική τῶν ἰδεῶν τὴν καταφοροῦμε αὐτὴ τῆ γλώσσα, καθὼς οἱ Ἕλληνες οἱ τωρινοὶ τῆ ζωντανῆ τους γλώσσα προτιμοῦμε νὰ μιλοῦμε μιὰ ξένη· ὅσο καλὰ καὶ ἂν τὴν μιλοῦμε, δὲν εἶνε δική μας. Ὁ περίφημος φιλόσοφος τοῦ Ὑπερανθρώπιμοῦ, ὁ Νίτσε, ἀθέατρα παθητικὰ τῶν στοχασμῶν τῶν ἄλλων βάρφτισεν ἐκείνους ποῦ πολὺ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν πολυμαθεῖα, καὶ τῆς ἱστορίας εἶνε ἐκλάβοι. Τὸ ἴδιο βάρφτισε ἀξίζουσαν καὶ οἱ βιβλιοφάγοι. Κλείσει τὸ βιβλίο,

ποιητῆ, καὶ ἀνοίξει τὰ μάτια σου στο φῶς καὶ στὴ ζωὴ τὸ πνεῦμα σου.

Ἄλλὰ γαλήνιος, κρατῶντας πάντα τὸ βιβλίο στο δεξιὸ του χέρι, σὰ λειτουργικὸ σύμβολο, μοῦ ἀποκριθῆκεν ὁ ποιητῆς, ὁ Φήμιος :

—Κ' ἐγὼ γυρεύω καὶ δὲ βρίσκω ἄλλον ὕμνον ὠραιότερο πρὸς τὸ βιβλίο καὶ τοῦ βιβλίου ἄλλον ὀρισμὸν ἀληθινότερον ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τοῦ ἰδεαλισμοῦ, τοῦ Κάρλταιλ :

«Τὸ βιβλίο εἶνε ὁ νῶς μας ! Τὰ βιβλία εἶνε πλέον θαυμαστὰ ἀπὸ τὰ Ῥοῦνα τοῦ Ὀντίν, τοῦ Θεοῦ τῶν Σκανδιναυῶν ζῆ μέσα τους ἡ ψυχὴ τῶν παρασμένων χρόνων· γρικῆς καὶ νοιῶθεις μέσα τους τὴ φωνὴ τοῦ παρασμένου καὶ ἀφροῦ ἀφανίστηκε σὰν ὄνειρο ἐκεῖνο. Τὰ βιβλία εἶνε σὰν τὰ μαγικά Ῥοῦνα· θαύματα κάνουν, ἀκόμα ὡς καὶ αὐτὰ τὰ χυδαῖα μυθιστορήματα ποῦ τὰ διαβάζουν ἀνόητα γύναια. Μὲ τὴν τέγγη τῆς γραφῆς καὶ τῆς τυπογραφίας ἀρχισε στοὺς ἀνθρώπους ἡ ἀληθινὴ βασιλεία τῶν θαυμάτων. Τάληθινὸ Πανεπιστήμιον σήμερον εἶνε ἡ Βιβλιοθήκη».

Καὶ σὰ νὰ τόνε μῆθυεν ἡ στάλα ἐκεῖνη ἀπὸ τὸ νέκταρ τοῦ φιλοσόφου, τράβηξεν ἐμπρὸς ὁ Φήμιος, μεγαλόφωνα :

— Τὰ βιβλία, ὅταν δὲν εἶνε οἱ καταθῆρες τῶν ἀκαθάρτων, εἶνε τὰ παλάτια τῶν ἰδεῶν. Μόνον οἱ ζητιάνοι παραμονεύουν ἀπέξω ἀπὸ τὴς πόρτες του, ποῖος θὰ πρωταρπάξῃ τίποτε γιὰ ἔλεος· οἱ πρίγγιπες τοῦ πνεύματος ἀνετα τριγυρίζουν μέσα στὰ παλάτια αὐτὰ· γιατί κατοικοῦν ἐκεῖ μέσα. Κάποιος δικός μας λογογράφος, θελοντας νὰ παραστήσῃ πῶς μόνον συγγραφεῖς τῆς προκοπῆς μοποροῦν κ' ἔχουν δικαίωμα νὰ παίρουν ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν ἄλλων, εἶπεν ἐξυπνα : «Μόνον οἱ φερέγγια δανείζονται». Γιατὶ αὐτοὶ μὲ τόκο θὰ γυρίσουν τὸ δάνεισμα. Ὁ ὄχλος (καὶ «διὰ ὄχλον, — ὁ λόγος εἶνε τοῦ σατυρικοῦ μας, τοῦ Λασκαράτου, — δὲν ἐνοῶ ἀποκλειστικῶς ὄλους ἐκείνους ὅπου φοροῦνε σκούρια, ἀλλὰ ὄλους ἐκείνους ὅπου ἡ ἀποκάτω σὲ καπέλλο ἢ ἀποκάτω σὲ σκούρια σκεπάζουσε λίγο νοῦ καὶ πολλὰς πρόληψες») ὁ ὄχλος, εἶτε μέσα στὰ βιβλία, εἶτε κ' ἔξω ἀπὸ αὐτὰ, δὲ βλέπει μὲ τὰ μάτια του, δὲ συλλογίζεται μὲ τὸ κεφάλι του,

Πάντα είνε υπνωτισμένος, πάσχει μίαν ύποβολήν. Κάποιος εἶπε σοφά : «Καθεαυτὸ ὁ ἀνθρώπος εἶνε αὐτόματον· καὶ πρὸ πάντων αὐτόματον τὸ πλῆθος τὸ συγκεντρωμένον τῶν ἀνθρώπων». Μόνον οἱ ξεχωριστοὶ κ' οἱ δυνατοί, ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ὁμοίων τους γεννοῦν ἄλλα ἔργα δικὰ τους, πολλὰς φορὰς τέκνα δυνατώτερα. «Ὡ! τὸ ξανθὸ μέλι τῶν λευκῶν ἀνθῶν ! Ἐγὼ δὲν τὰ φαντάζομαι τόσο τὰ βιβλία σὰ ματογραῖα ποῦ δίνουν χρῶμα τῆς ζωῆς· πιὸ πολὺ τὰ αἰσθάνομαι σὰν τὰ τηλεσκόπια καὶ σὰν τὰ μικροσκόπια· μὰς πλησιάζουν τὶς ὀλόμακρες ἀλήθειαι· ξεφανερώνουν ἀόρατες ζωὲς στὰ γυμνά μάτια. Ὅταν μέσα μας κρατοῦμε κάποια μελωδία, τὰ βιβλία εἶνε ἡ ἀρμονία τῆς τὸν λιτὸν ἤχον ἀλλάζει σὲ συμφωνία μπετόβεια. Γιὰ τὸ στενοκέφαλο μήτε ἡ γνωριμία τοῦ κόσμου, μήτε ἡ μελέτη τοῦ βιβλίου, δὲν ὠφελεῖ· ὅλα τοῦ εἶνε σὰν ἰερογλυφικὰ ἐπιγράμματα ἢ σὰν τυράννου προστάγματα· ἀδύνατο νὰ τὰ καταλάβῃ ἢ ἀδύνατο νὰ μὴν τάκουσῃ. Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνον ποῦ γυμνὸς ἀπὸ κάθε γνώμη, τὴν προσμένει νὰ πεταχθῇ σὰν Ἀθηνᾶ πάνοπλη ἀπὸ τὸ πρῶτο βιβλίον ποῦ πιάνει στὰ χέρια του. Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνον ποῦ πολεμᾷ μὲ τὸ μπάλωμα τῆς ξένης ιδέας νὰ περιμαζέψῃ τὰ ράχη του. Χαρὰ σ' ἐκείνον ποῦ τὴν ιδέα του τὴ θαμπῇ καὶ τὴν ἄπληρη τὴ βρῖσκει στὴ σελίδα τοῦ βιβλίου φωτερῇ καὶ ὀλόμωστη, καὶ ὅτι σπύρο ἐνόμιζε, τὸ μυρίζεται λουλουδι· καὶ τὸ δρέπει καρπὸ. Τὸ βιβλίον εἶνε ὁ ὠκεανὸς· χάνεται μέσα του σὰ μολύβι ὁ νοῦς τοῦ μωροσοφοῦ· εἶν' ὁ ὠκεανὸς, καὶ πνίγει τὸν ἄμαθο· στὸ κολύμπι· εἶν' ὁ ὠκεανὸς, καὶ πετάει συντρίμμα τὰ σαπιοκάραβα· εἶν' ὁ ὠκεανὸς· στὰ κύματα του ἀναγαλλιάζουν οἱ λευκότεροι· γλάροι, καὶ λούζονται περήφανα τὰ χρυσὰ δελφίνια.

Καὶ σὰ λάβαρον ὑψώνοντας ὁ Φῆμιος τὸ βιβλίον ποῦ κρατοῦσεν, ἀκολούθησε τὸ λόγο του :

— Πάντα εἶχα τὴ γνώμη πὸς ἕνα ἔργο τέχνης, ἕνα ἔργον ὠμορφιάς, τώρα κἂν στὸν καιρὸ μας, καὶ τὸ πλεόν φωτεινὸ καὶ τὸ ἀπλούστερο, μόνον γιὰ ἔργο τέχνης εἶνε κ' ἔργον ὠμορφιάς, ὅχι μόνον δὲν ταιριάζει μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἶνε ἀντιπαθητικώτατο. Κι ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων καὶ μορφήν σὰν τὸ ἐξυπνα κεφάλαιον ἀκόμα τῆς πρακτικῆς ζωῆς, βάλει τους μπροστὰ στὴν Τέχνη καὶ μπροστὰ στὴν Ὁμορφίαν, καὶ θὰ τοὺς ἰδῆς νὰ κἀνουν σὰ νὰ τοὺς ξάφνισαι κανεὶς, σὰ νὰ τοὺς ἔβρισαι, σὰ νὰ τοὺς ἀτίμασαι ! Μὰς τὴν μαθαίνει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ συχνὰ ἡ φιλολογικὴ ἱστορία τῶν λαῶν, μὰς τὴ δείχνει γύρω

μας τὴ πείρα. Τῆς γνώμης μου αὐτῆς ποῦ τὴν αἰσθανόμουν μέσα μου βαθειά, χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ μπορῶ νὰ τῆς δώσω τὴν προεπιλεμένη ἐξήγησι, τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν μοῦ τὴν ἔδωκε ξἄστερα, φειγδόβουλα, τὸ διάβασμα μιᾶς σελίδος φιλοσοφικῆς τοῦ Σίλλερ. Ὁ αἰσθηματικώτατος Σίλλερ, ἀντιθετὰ πρὸς τὸ διανοητικώτατο Γκαίτε, μπορεῖ τοῦ εἰποῦμαι πὸς εἶνε ὁ ἀγαπημένους ποιητῆς τοῦ πλῆθους· καὶ ὅμως ἄκουσε πὸς μιλεῖ γιὰ τὸν κόσμον τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τὸ Κοινόν αὐτὸ, τὸν ἀλάθευτο κριτὴ τῶν ἀστοχάτων : Σοῦ τὰ λέει, καθὼς μὲ ἔρχονται τώρα στὸ νοῦ :

« Ἀπὸ τῆ μὴν μεριά τὸ πνεῦμα τῶν περισσότερων ἀνθρώπων τὸ ἐρεθίζει· καὶ τὸ ἐξαντλεῖ ἢ ἐργασιά· ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ πνεῦμα τῶν περισσότερων ἀνθρώπων τὸ ἀποκοιμίζει ἢ ἀπόλαυσι. Ἄλλ' ὕστερ' ἀπὸ τῆς δουλειᾶς τοὺς ἐκνευρισμοὺς τὸ πνεῦμα αἰσθάνεται τυραννικώτατη τὴν ἀνάγκη ν' ἀναπαυθῇ, νὰ παύσῃ κάθε του ἐνέργεια· πρῶτα νὰ ικανοποιηθῇ ἡ φυσικὴ, κ' ἔπειτα ἡ ἠθικὴ μας φύσις. Καθὼς καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὰ ὑπνοβότανα τῶν ἡδονῶν, ἀλυσσοδένεται καὶ παράλυτη μένει κάθε τοῦ ἀνθρώπου ἠθικὴ ὀρμὴ, κάθε πνευματικὴ ἀπαίτησις. Καὶ ἡ διπλῆ αὐτὴ διάθεσις, ἀποτέλεσμα τῆς διπλῆς τυραννίας, δυστυχῶς κοινότατη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ζημιώνει κατακάτων, δὲν ἀφῆνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ αἰσθανοῦν τὸ ἀληθινόν Ὁραϊόν. Καὶ νὰ πὸς ἐξηγεῖται γιὰ τὸ τόσο λίγοι βρίσκονται τοὺς ἀνθρώπους ἀνάμεσα, καὶ ἀνάμεσα τοὺς καλοῦς καὶ τοὺς καλλιτέρας ἀκόμα, ποῦ νὰ μποροῦν ὀρθὰ νὰ κρίνουν ἀντικείμενα Αἰσθητικῆς. Γιὰ τὴν πηγάζει τὸ Ὁραϊόν ἀπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν αἰσθήσεων τὴν ἀρμονία· γιὰ τὴν μιλεῖ πρὸς κάθε δύναμι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μαζὶ σὲ ὅλες· ἐπομένως δὲ μπορεῖ νὰ τὸ αἰσθανθῇ καὶ νὰ τὸ καταλάβῃ τὸ Ὁραϊόν παρὰ ἐκείνος ποῦ κατέχει γυμνασμένες τέλειαι κ' ἐλεύθερα ὅλες του τὶς δυνάμεις. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται νους ὀλόανωτος, πλατεῖαι καρδιά, πνεῦμα ποῦ νὰ κρατῇ ὅλη του τὴν δροσίαν καὶ ὅλη του τὴν δύναμι. Ἀλλὰ τέτοιο θαῦμα ποτὲ δὲ θὰ τὸ ἐπιτύχομεν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ζητοῦν ἀπὸ τὴν Τέχνη κάποιον αἰσθητὸν ἀντικείμενον, ὅχι γιὰ νὰ γυμνάσουν ἀπάνω σ' αὐτὸ τὰ νοητικὰ των χαρίσματα, ὅχι γιὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας γιὰ νὰ τὴν ἀποκοιμίσουν. Τέτοιο θαῦμα ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἰδοῦμε σ' ἐκείνους ποῦ ζητοῦν νὰ τοὺς λυτρώσῃ ἡ Τέχνη ὅχι ἀπὸ ἕνα κάποιον ἐμπόδιον ποῦ ἐνοχλεῖ τὴν πνευματικὴν των δραστηριότητα, ἀλλ' ἀπὸ φόρτωμα ποῦ βάρος φέρνει

στὴν ἀκαματωσύνη καὶ στὴν ὀκνηρία των. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μὰς παραξενεύῃ, στὰ ζητήματα τῆς Τέχνης, ἢ ἐπιτυχία τῶν μετρίων καὶ τῶν ἐλαφρῶν, καὶ τῆς μικροκεφαλίας ἢ λύσσα ἐναντίον τῆς ἀληθινῆς Ὁμορφιάς. Στὴν Ὁμορφίαν αὐτὴν ὁ κόσμος ἐπροσμενε νᾶβρη διασκέδασι σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκαις του καὶ μὲ τὴ φτώχεια τῶν ιδεῶν του· καὶ βλέπει μὲ λύπη του πὸς ἡ Ὁμορφία τοῦ ζητεῖ ἐξέλιγμα δυνάμεων, κάτι ποῦ δὲ θὰ ἴταν ικανὸς νὰ τὸ κατορθώσῃ μήτε στίς πλεόν εὐτυχισμένες του στιγμῆς. Ἐξ ἐναντίας ὁ κόσμος πάντα λαμπρὰ ταιριάζει μὲ τὸ μέτριο καὶ μὲ τὸν τιποτένιον συγγραφέα· γιὰ τὴν μέσα σ' αὐτόν, ὅσο λίγη καὶ ἂν εἶνε τοῦ πνεύματός του ἢ δύναμι, χρειάζεται ἀσυγκρίτως λιγότερη δύναμι πνευματικῆ, γιὰ νὰ τὸν καταλάβῃ. Ὁ τιποτένιος καὶ ὁ μέτριος συγγραφεὺς μὲ μιᾶς τὸν ἀλαφρῶναι ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς σκέψεως, καὶ ἡ φύσις, εὐχαριστημένη, γέυεται μακάρια τὸ μηδέν, καὶ ν' ἀποκοιμηθῇ μπορεῖ καὶ νὰ ξανασάνῃ ἀπάνω στὰ προσκέφαλα τῆς πεζολογίας. Ἀλλὰ γιὰ τὴν νὰ μὴ συγχωροῦμε τοὺς κοινούς ἀνθρώπους ὅτι συμβαίνει καὶ στὰ καλλιτέρα κεφάλαια, καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἐπιστήμονας ; ... »

— Ἀλλὰ τότε . . . θέλησα νὰ προσθέσω.

— Στάσου, δὲν τελείωσα, ἀκολούθησεν ὁ Φῆμιος, ὅλος κυριευμένος ἀπὸ τὸ μεῦσι τοῦ λόγου, καὶ ψάχνοντας ἀκόμα μέσα στοὺς βαθυφύλαχτους θησαυροὺς τῆς μνήμης του, πάρε καὶ τὸ ἄλλο, μοῦ εἶπεν, εἶνε καὶ αὐτὸ τοῦ Σίλλερ· κ' ἄς τελειώνομε :

« Ὁ συγγραφεὺς ποῦ ἐκφράζει τὴν ιδέα του στὴ γλώσσῃ τοῦ Ὁραίου δὲ δεχεται τὸν νόμον ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ περιορισμένον πνεῦμα τῶν ἀναγνωστῶν του. Πηγαίνει ὅπου τὸ Ἰδανικὸ τὸν ὁδηγεῖ ποῦ φέρνει· μέσα του, χωρὶς ν' ἀνησυχῇ γι' αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀκολουθοῦν, ἢ γι' αὐτοὺς ποῦ μένουν πίσω. Καὶ πολλοὶ καὶ πολλοὶ θὰ μένουν πάντα πίσω. Γιὰ τὴν ἂν σπάνια βρῖσκει κανεὶς ἀναγνώστην ἱκανὸν νὰ σκέπτεται, ἀσυγκρίτως σπανιώτερον ἀκόμη βρῖσκει ἀναγνώστην ἱκανὸν νὰ σκέπτεται μὲ φαντασία. Κ' ἔτσι ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου, ἀπὸ αὐτῶν τῶν πραγματῶν τῆς δύναμης, θέλει δὲ θέλει, θὰ τὰ ραλιῶν μὲ ὅλους ἐκείνους ποῦ δὲν ἔχουν παρὰ αἰσθήματα καὶ συλλογισμοὺς ἐμφύτους, γιὰ τὴν τοὺς ἀναγκάζει νὰ σκέπτονται, ὡ τί χρέος ἐνοχλητικὸ ! Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριάν ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου θὰ τὰ χαλάσῃ καὶ μὲ ὅλους ἐκείνους ποῦ ξέρουν μονάχα νὰ σκέπτονται· γιὰ τὴν ζητεῖ ἀπ' αὐτοὺς ὅτι τοὺς εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατο : νὰ

δίνουν τῶν ιδεῶν ζωντανὴ μορφήν ».

— Πολὺ καλὰ, ἐτόλμησα νὰ ψιθυρίσω, μόλις ἐνόησα πὸς εἶχε τελειώσει τὸ μεγαλόφωνον κήρυγμα. Σέβομαι τὴν ἀριστοκρατικώτατη φιλοσοφία τοῦ ποιητῆ ποῦ τόσο γαλήνια καὶ τόσο ὠραία μὲς ἐξηγεῖ τὸ profanum vulgus στὴν ἀλήθειαν τῆς ἀπολύτως. Γιὰ τὴν τότε, κ' ἀφροῦ ἡ Ὁμορφία εἶνε ἡ ἴσις ποῦ σὲ κανένα σχεδὸν δὲν ἐδόθη νὰ σηκώσῃ τὴν σκέπη τῆς, τότε τὸ ἔργο τοῦ τεχνίτη, ποῦ πλάθει τὴν Ὁμορφίαν, κινδυνεύει νὰ μὴν εἶνε παρὰ ἕνας ἀδιάκοπος μονόλογος, χωρὶς κανέν' ἀντίλογο μέσα σὲ βουβὴν ἀπέραντην ἐρημίαν. Ἐτσι καταργεῖται τὸ κοινόν. Ὁ τεχνίτης δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκη του. Δέχεται μόνον τὴν χυδαίαν ἔχθραν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ στέλνει κ' ἐκείνους τὰ καταφρόνια του ἀπὸ τὰ ὕψη του τὰ ἀπλησίαστα. Καὶ ὅμως μοῦ φαίνεται πὸς κάπως στερεώτερα ἀπὸ τὸν κανονικὸν ἰδεαλισμὸν τοῦ γερμανοῦ ἰδεολόγου δρᾶχνει τὰ πράγματα ὁ σπενσεριστῆς ψυχολόγος, δὲ θυμονετικὰ καὶ στοχαστικὰ τελειοποιεῖ τὴν νὰ γράφῃ τὰ ἐξῆς : « Τὸ κοινόν εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν Μακίνας. Πρὸς αὐτὸ προσέχει ὁ καλλιτέχνης, ἂν ὅχι μέσα στὸν πυρετὸ τῆς ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ στὴν ὥρα ποῦ ἐκταλεῖ, ὅταν μαπορεῖ καὶ ὑπομονετικὰ καὶ στοχαστικὰ τελειοποιεῖ τὴν ἄμορφη ἐργασίαν του. Ὅποιος δείχνει πὸς περιφρονεῖ τὸ κοινόν εἶνε ἡ ἀνισόροπος ἢ ψυροπερήφανος ἢ ψεύτης ἢ φαντασιοκόπος. Ὅλοι δουλεύομε γιὰ τὸ κοινόν. Ὁ καθεὶς ταιριάζει τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἔργου του πρὸς τὸ δικὸ του τὸ κοινόν, πλατὺ ἢ στενόν, διαλεχτὸν ἢ χυδαῖον, γειτονικόν ἢ μακρινόν, τωρινόν ἢ μελλόμενον, τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἢ παρδαλόν. »

— Αὐτὰ ποῦ λέγει ὁ κοινολάτρης σπενσεριστῆς σου, μοῦ ἀποκρίθη ὁ Φῆμιος, ὅχι μόνον δὲν ἀναιροῦν, ἀλλὰ δυναμώνουν τὰ λόγια τοῦ μισόκοσμου καντικού. Ὁ καλλιτέχνης ἔχει τὸ δικὸ του τὸ κοινόν. Ὁ νοῦν νοεῖται. Καὶ τὸ κοινόν αὐτὸ δὲ μπορεῖ βέβαια νὰ μετρηθῇ σὰν τοὺς ψήφους τοῦ δεῖνα βουλευτῆ, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὀρισθῇ μὲ τὴν ἀπογραφή, σὰν ὁ πληθυσμὸς τῆς δεῖνα χώρας. Ὁ Κάρλαϊλ δὲν ξέρει γιὰ ποῖα πράγματα εἶπεν : « Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ἔρχονται μονομιᾶς, γίνονται· ἀργὰ ἀργὰ ». Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ εἰποῦμε γιὰ τὸ κοινόν τοῦ λογοτέχνη, καὶ καθενὸς τεχνίτη. Γιὰ νὰ θυμηθῶμε λιγάκι καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἐδῶ ἔχει πέρασιν ὁ νόμος, ὅχι τοῦ εἶναι, ἀλλὰ τοῦ γίγνεσθαι.

Κωδῆς ΠΑΑΜΑΣ

ΜΟΝΑΞΙΕΣ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

Ὡ οὐρανέ, πατέρα μου καὶ γῆς,
μάννα γλυκειά μου!

Κάθε θλιμμένος λογισμὸς
προβαίνει ἔμπρὸς μου τώρα,
βουβά πετοῦν τριγύρω μου πουλιὰ
καὶ μαυροφόρα.

Νύχτ' ἀλαλη, βαθειὰ σιγὴ
χυμένη ὡς πέρα πέρα,
κρατεῖ ἔς τὸν κόρφο τῆς τὸν ἄτρεμον
νεκρὸν ἀγέρα.

Κάπου, ἔς ἀνύλιαστους καπνοὺς
κ' ὕπνους κακοὺς κρυμμένοι,
πόθοι ἀγρυπνοὶ, πόθοι ἀφῶνοι, πόθοι
καὶ διψασμένοι,

*Ὀνειρα μαῦρα κυνηγοῦν
καὶ γαλανὰ νὰ πιάσουν,
ποῦ σὲ ἀχνισμένα μέτωπα θέλουν
νὰ ξαποστάσουν.

Κάπου κ' ἀμάλαγες δροσιές,
ψίθυροι φτερωμένοι,
τρεμουλιαστοὶ κ' ἀλαφροκοῖσμοι
κ' ἔρωτεςμένοι,

Φυλλώματα ἱερὰ ζητοῦν,
σπιλιές γιὰ νὰ πλαγιάσουν,
παρθένα κάλλη νὰ χαροῦν, φιλιὰ
καὶ νὰ ταιριάσουν

Μὲ κάθε ὀριόφαντο δεντρί
καὶ φουντωτὸ κλωνάρι.

Κάθε θλιμμένος λογισμὸς
προβαίνει ἔμπρὸς μου τώρα,
βουβά πετοῦν τριγύρω μου πουλιὰ
καὶ μαυροφόρα.

Κ' ἐγώ, πεντάρφανο κλαδί
κ' ἀπ' τὴν ἀνεμοζάλη
δαρμένο, κοίτομαι ἔς αὐτό-λελέ!-
τὸ περιγιάλι.

Τὸ κύμα, ποῦ δὲ σταματᾷ,
καλεῖ τὸ μαῦρο μνήμα
καὶ τὸ ποτάμι, ποῦ τυφλὸ κυλάει,
ποθεῖ τὸ κύμα.

Καὶ κάθε ἀχτίνα, ποῦ γελᾷ,
κ' ἀνθός, ποῦ μῦρα χύνει,
κάθε πνοή, κάθε ματιά, δειλὴ
τρέμει καὶ σβύνει.

*Ὅμως τοῦ Πόνου ἡ τρισβαθὴ
κ' ἀραχνιασμένη βρούσι,
ποῦ πάει, χωρὶς νὰ κοιμηθῆ, χωρὶς
νὰ κελαδίση,

Κι' ἀπλώνει ἐδῶ, κ' ἀπλώνει ἐκεῖ
μῦρι' ἀφαντα πλοκάμια
καὶ χύνει τὸ φαρμάκι τῆς ἔς ὀξυὺς
καὶ σὲ καλάμια,

Τὸ γράφουν τ' ἄστρα, μακρinoὺς
τοὺς κύκλους τῆς νὰ σέρνῃ
κ' ὄθ' ἔτρεξε, κ' ὄθ' ἔφυγε, κρύφια
πικρὴ νὰ γέρνῃ!

*Ατυχή ἐλπίδα τῆς ζωῆς!
ποιὸ φῶς ὠνειρευμένο
κ' ἀγέννητο τὸν ὕπνο σου πλανᾷ,
μάγο καὶ ξένο;

Καὶ ποιὰ τῆς γῆς ὄργη βαθειὰ,
βαθειὰ δεμένη κάτου,
σὰν λιονταριοῦ ἀποκάρωμα, φριχτὸ
ἔς τὸ ξύπνημά του,

Καὶ τοῦ πελάου ποιὰ μελαψὴ
κ' ἀνάμαλλη φοβέρα,
ποῦ σαλαγαίει τὰ κύματα σκιαχτὰ
καὶ μὲ φλογέρα.

Χαλκόστοιπ τὰ τραγουδεῖ,
τὰ κλαίει γύρω ἔς τὰ ξάρτια
κ' ἔρημν βίγλα τῆς κρατεῖ τρανὰ
γυμνὰ κατάρτια,

Σὰν μάγισσες κακόγνωμες
παραφυλᾶν κοντὰ σου
νὰ κλέψουν, ἄχαρη χαρά, τὸ βιὸ
καὶ τὰ προικιά σου;

Καὶ ἔς τὰ ψηλὰ κρεμάμενα,
πανέρημα ἀπλωμένα,
παλάτια διάφανα κ' ἠλιοκάλα
κ' ἠλιοπλασμένα,

— Χαρὲς τοῦ Αἰθέρα βασιλιᾷ
κ' ἀγάπες τῆς Γαλήνης
βασιλίσσας, ποῦ δοῦλός των, ψυχὴ,
πάντα θὰ μείνῃς—

Ποῖος πυρωμένος δαίμονας,
σκληρὴ κατάρρα τοῦ Ἄδου,
ποῦ ἄγριο σκοτάδι τὸν γεννᾷ, σμιχτὸ
μ' ἄγριο σκοτάδι,

Κουρσάρος, νυκτοκυνηγὸς
καὶ καβδαλάρης μπαινέι
μ' ἄλογο πίσσα καὶ ἔς τὸ χέρι του
σπάθα ἀναμμένη,

Κι' ἀψὺς πετᾷ, βαρὺς χτυπᾷ
νὰ λύσῃ, νὰ χαλάσῃ
πᾶσαν εἰκόν' ἀμάραντη, κ' ἀγνή
παρθένα πλάσι;

Κι' ὅπου ματιά, κ' ὅπου πληγή,
λαύρα θολὴ καὶ θειήφι
κ' ὅπου χυθῆ, τὸν δρόμο του μ' αἷμα
καὶ φλόγες βάφει.

Κι' ὅπου τρελοὶ χρεμετισμοὶ
κ' ὄρη πετάλων γαύρου,
μύριες φωτιές, μύριες βροντές, τρόμοι
πύρινοι, μαῦροι

Τὰ διαμαντένια δώματα
ξυπνοῦν καὶ λαμπαδίζουν
κ' οἱ ἀντίλαλοι γοργοκυλοῦν βαθειὰ
κ' οἱ θόλοι τρίζουν!

Γιάννος ΕΠΑΧΤΙΤΗΣ

ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ

ΒΙΟΠΑΛΑΙΣΤΗΣ

— Νὰ σοῦ εἰπῶ, καπετὰν Σταμάτη' ἐκεῖν'
ἡ γάμπια δὲν μοῦ φαίνεται γερή.

— Δίκοιο ἔχεις, καπετὰν Βασίλη' καὶ ὁ
τρίγγοσ θέλει ἀλλαγμὰ. Μαράζι τὴν νὰ πε-
ράσω τὸν Καθοντόρο καὶ νὰ μὴν πάθω ἀπὸ
μιά ζημιὰ. Πότε φλόκο θὰ μοῦ σγίση, πότε
κορζέτο θὰ μοῦ κόψῃ σὰν πράσο· πότε θὰ μοῦ
σπκώσῃ μπαλόνι τὸ φλις. Στὸ τελευταῖο καβα-
τζάρισμα μοῦ ἔσπασε τὸν τρίγγο στὴ βόλτα.

— Χοντρός κάβος π' ἀνάθεμά τον! . . .

Οἱ δυὸ μας στὸ κάσαρο τοῦ «Αἰνικόλα» ἐκου-
τσοπίναμε χιότικὴ μαστίχα κ' ἐροφούσαμε τὸ
τσιμποῦκι, προσμένοντας ἀνυπόμονα τὸ φαγί.
Τρεῖς ἡμέρες τώρα μᾶς ἔδενεν ἐκεῖ, τὸν «Ταξιάρ-
χη» τὸ μπρίκι μου καὶ τὸ μπαρκομπέστια τοῦ
καπετὰν Τραγοῦδα κουραστικὴ γαλήνη. Ἀλλὰ
δὲν εἶμαστε μόνοι. Μπάρακα, γολέτες, σκούνες,
μπρίκια, τρεχαντήρια, νάβες ἔστεικαν σκόρπια
μπροστὰ στὴν Τρωάδα. Κάπου τριάντα κο-
μάτια ἐλάρμενα. Καὶ καθένα μὲ τὸν δρόμο του.
Μὰ τί δρόμο! οὔτε τρίχα δὲν σάλευε ἀπὸ τὴ
θέσι του. Ὅλα μὲ τὸ τσιμποῦκι στὴ δύσι ἐβλε-
παν λέγεις μαρμαρωμένα κάποιο φοβερὸ φάν-
τασμα νὰ προβάλλῃ ἀπὸ τὰ οὐρανοθέμελα.

Κάτω ἡ θάλασσα στρωτὴ ἐμοιάζε λαπᾷ χρυ-
σογάλαζον. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐμολύβιζεν ἀπὸ τὸν
ἴσκιο διαβατάρικου σύγνεφου. Ἄλωνάκια κρο-
σωτά, μακρυλαρίκια κρυσταλόστρωτα, ριγωτὰ
ὀργώματα, σχήματα λεπιδωτὰ ἐδειχναν ἐπάνω
κάτω τὸν δρόμο τῶν ρευμάτων καὶ τῶν ἀνέμων
τὴν ἀψυχὴ ὀρμή. Καὶ παντοῦ ὀλόγυρα οἱ ἀρ-
μενιστάδες πλῆθος μὲ τὸ μικροσκοπικὸ πανάκι
καὶ τὸν μικροσκοπικώτερον κυβερνήτη τους ἀρ-
μένιζαν καὶ ἀρμένιζαν τῆς γαλήνης ἀλάθευτα
σημάδια.

Ὁ οὐρανὸς ψηλὰ σταχτογάλαζος ἀχνί-
ζεν ἀπὸ τὸ ἠλιοπύρι. Ὁ Τρωαδίτικος κάμ-

πος κυματιστός ἐγαμηλόγερον ἀπὸ τῆς ἴδης τὰ ριζὰ ὡς τῆ θάλασσα. Χωριδάκια δεινροφυτευμένα ἐπρόβαλαν ἔδω κ' ἐκεῖ στὰ ψηλῶματα· ἐκοκίνιζαν ὀργωμένες οἱ πλαγῆς καὶ τὰ λακώματα· γαλαξοπράσινη ὀμίχλη καθισμένη πέρα τὰ ληστώσια καὶ τὶς πουρναριές ἐσημάδευε. Ἡ ζωὴ ἐπλεκε τὸν πλοκὸ τῆς τότε παντοῦ ἤμερον καὶ ποθητόν, δίχως σάλαγον πολέμου καὶ ἀρμάτων λαμποκοπήματα. Δίπλα ἢ Τένεδος ἐφύτρωνεν ἀπὸ τὸ κῦμα κατάξερον, κοινομάχου ἀπὸ τὰ πορολίθαρα, μὲ τὶς φτερωτὲς τῶν μύλων χασακιρμένες σὰν νὰ ζητούσαν ἐλεημοσύνη τὸν ἄνεμο· μὲ τὰ κλήματα πρόθυμα στὴν ὥρα ν' ἀναδώσουν τὸν ψυχόδροσο χυμό. Καὶ κάτω στὸ μελαψὸ ἀρωατῆρι τοῦ Καραπαμπᾶ ἐμαύριζεν ἴσκιος πελώριος, λέγεις ἦταν τοῦ Ἀχιλλεῖα κ' ἐζήτουσε βασιλοπούλας αἶμα στὸν τάφο του.

Ἄν δὲν ἐδούλευε τὸ πανάκι ἐδούλευαν ὅμως τὰ κουπιά. Οἱ πλέον ἀνυπόμονοι καπετάνοι ἔβαλλον τὶς βάρκες νὰ σύρουν ρεμπουίκι. Οἱ ἄλλοι ἔκαναν βίζιτες. Ποῖος εἶχε νὰ χαιρετήσῃ ἀδερφό, ποῖος πατέρα, ποῖος συγγενεῖς, φίλους, πατριώτες. Πολλοὶ νὰ ξεκαθαρίσουν παλῆους λογαριασμούς, ἄλλοι νὰ τελειώσουν συμπεθερίαι, ἄλλοι νὰ μιλήσουν γιὰ τὰ οἰκογενειακά τους. Τάχει αὐτὰ ἡ θάλασσα. Χωρίζει γιὰ χρόνια καὶ σμίγει στὴ στιγμή, δὲν ἔχεις πάντα στὸ χέρι τὸν καιρὸ καὶ ὅταν τὸν ἔρρης τρέχεις μαζὶ του θελοντας καὶ μή. Τὸ αὐτό σου στὴν ἄκρη· δὲν ἔχεις θελήσει. Ὡς ποῦ νὰ τὸν ἔρρης πάλι ναρκωμένον καὶ τότε κάθου καὶ κομπόδετε.

Ἐκαμα κ' ἐγὼ κάμποσες βίζιτες. Εἶχα τὰ δικὰ μου, τὶς ληψοδοσίες μου. Τὸ πρῶο ποῦ γύριζα στὸ μπρῖκι μου ἀπὸ ἓνα Γαλαξειδιώτικο κᾶνω ἔτσι καὶ βλέπω τὸν «Ἀϊνικόλα» τοῦ καπετάν Τραγοῦδα. Μπρέ, σὰν τὰ χιόνια! Καιροῦς καὶ χρόνια εἶχα ν' ἀνταμώσω μὲ τὸν φίλο μου. Δεκαπέντε κλειστά, ὅταν ἐμίσηψε ἀπὸ τὸ νησί μας κ' ἐπῆγε νὰ σμίξῃ μὲ μίαν πιπεροχόρα στὴν Ἀτάλεια. Ἐλεγαν πῶς τὸ ἤρε καλά μὲ τῆ χήρα. Παρὰ μὲ οὐρά. Ἐχτισε τὸ μπαρκομπέστια κ' ἐφόρτωνε γιὰ λογαριασμό του. Εἶχε σπῖτια, μαγαζιά, ταβέρνες, ἀποθήκες· χοντροκαρaboκῆρης σωστός.

Πηδάω στὴ σκάλα, σκαροφλώνω ἀπάνω. Μπρέ καλὸς τον! μπρέ καλὸς τον! Μάτο-μούτο! Μᾶς πέρνον τὰ δάκρυα. Ἀπὸ τὰ δάκρυα πέσαμε στὸν τοιμποῦκι καὶ τὴν μαστίχα ὥστε νὰ γίνῃ τὸ φαγί.

— Ἐρρεις, μοῦ λέγει, ὁ καπετάν Τραγοῦδας,

ἔχω μέσα καὶ τὸν ἀνηψιό μου τὸ Μανωλιό, τὸ παιδί τῆς Ζαφειρείνας! . . .

— Μπᾶ! ποῦντο;

Ἐγνώριζα καλά τὸν Μανωλιό. Ἦταν παιδί μάλαμα, κάστρο καρδιά· δουλευτῆς τίμιος. Ἐκαμε χρόνο στὸ μπρῖκι μου καὶ λόγο δὲν ἀλλάξα μαζὶ του. Ἦ ματιά μου προσταγῆ· ὁ λόγος μου δουλειά του. Ἦταν κ' ἐκεῖνος ἀπὸ τ' ἀποπαῖδια τῆς τύχης. Μόλις γενήθηκε ἤρε τὰ βάσανα μπροστά του. Λάμια τὸν καρτέρα-γεν ἡ δουλειά, σίδερα ἢ ἀνάγκη, θολὸ ποτάμι τοῦ γονιοῦ τὸ ἀμάτημα. Ὁ πατέρας του ἦταν καλὸς καρaboκῆρης στὸ νησί μας, ἀλλὰ κάποια Κοντοσκλιώτισσα τοῦ σῆκωσε τὰ μυαλά. Καὶ ἂν ἦταν τὰ μυαλά μικρὰ τὸ κακό· τοῦ σῆκωσε ὅμως καὶ τὸ ψμῖο τῶν παιδιῶν του. Ἄρρησε τέσσερα κορίτσα, τὴ γυναικὰ του καὶ τὸν Μανωλιό μικρὸν κ' ἐκόλησε μαζὶ της. Οὔτε γράμμα, οὔτε λεπτὰ ἔστειλε σπῖτι του. Ποῦ νὰ χορτάσῃ ὁ ρούφουλας! Τὸν μάηδες καλά, τοῦ ἔφαγε καὶ τὸ καρὰβι κ' ἔπειτα μὴ κλωτσιὰ ἔξω ὁ καπετάν Μαθιός. Ἐξῶ φτωχὸς καὶ σακατεμένος. Γυρίζει στὸ νησί βρῖσκει τὸ σπῖτι πουλημένο, τὶς κόρες του ξενοδουλεύτρες, τὸν Μανωλιό κωτοπούλου. Ἦθελῆσε νὰ πιάσῃ δουλειά, νὰ πληρώσῃ τὶς ἀνοσιές του, τὸ κακὸ ποῦ ἔκαμε στὴ φραμελιά του· μὰ ἦταν ἀργά. Θέλεις ἀπὸ τὸ πισιό, θέλεις ἀπὸ κατάχρησες δὲν ἦταν ἱκανὸς οὔτε φύλλο νὰ σηκώσῃ. Τὸν μάζωξαν τὰ κορίτσια τὸ του καὶ τὸν ἐδιатῆρησαν ὡς ποῦ ἐκλείσει τὰ μάτια.

Ὁ Μανωλιὸς ὅμως δὲν ἐμιμήθηκε τὸν πατέρα του. Ἐρίχτηκε σὺψυχος στὴ δουλειά καὶ τὴν οἰκονομία. Ἐκανε τὴν μῦγα σπῖληνα. Γυναικὲς δὲν ἦταν γι' αὐτόν, ταβέρνες, παιγνήδια, καυγάδες τίποτα. Ἰσα τὸν δρόμο του. Ἐτσι κατάφερε νὰ παντρεύῃ ὡς τότε τὶς τρεῖς ἀδερφάδες του, νὰ συγγενεύῃ μὲ τὰ καλῆτερα σπῖτια.

— Ἐ, τῷ λέγω Μανωλιό, μόλις τὸν εἶδα. Τώρα ποῦ ἐβγαλῆς ἀποπάνω σου τὸ βῆρος νὰ κυτᾶξομε νὰ παντρευθῆς κ' ἐσύ.

— Ἐγὼ; λέγει μ' ἓνα μικρὸ χαμόγελο. Ἐγὼ παντρεύτηκα. Ἦῆρα τέσσερες γυναικὲς.

— Τὶς ἀδερφάδες σου λές; Ἐκεῖνες μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ τὶς ξέκαμες. Μένει ἀκόμα ἡ Ῥούσα· μὰ κ' ἐκεῖνη, καθὼς ἄκουσα, τὴν ἔχεις ἀρεθωιασμένη. Θὰ μάσης κ' ἐκεῖνης τὰ λίγα πολλὰ της· κ' ἔπειτα πιά νὰ σκεφθῆς γιὰ λόγου σου.

— Τὰ μάζεψα κ' ἐκεῖνης· τὰ μάζεψα καὶ τὰ ἄωκα. Προψές στὴν Πόλη ἔλαβα γράμμα καὶ μοῦ ἔλεγε πῶς ἔκαμην τὸ γάμο στὶς δεκα-

πέντε τοῦ Μαρτιοῦ. Ἦπιαν, λέγει, καὶ στὶς χαρὲς μου. Τὶς δικὲς μου χαρὲς!

Ἐπρόφερε τὰ τελευταῖα λόγιά του μὲ τέτοια εἰρωνία ποῦ ἀνατρίχιασα. Σὰν νὰ τοῦ εὐχήθηκαν νὰ πιάσῃ τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ χέρια.

— Γιατὶ ὄχι, τοῦ εἶπα· ἦρε ἢ ἀράδα σου.

— Ἦ ἀράδα μου γιὰ ταξίδι· ἀποκριθῆκε μὲ τὸ ἴδιο χαμόγελο.

— Γιὰ ταξίδι! Ἄ! τὸ φιλαράκο! γυρίζω καὶ λέγω τοῦ καπετάν Τραγοῦδα. Τὴν ἔχει βλέπω καὶ σημαδεμένη. Δὲν μοῦ λές κατὰ ποῦ; Ἀπάνω ἢ κάτω;

Δὲν εἶδειξε οὔτε τὴν Ἄσπρη οὔτε τὴ Μαύρη Θάλασσα.

— Κάτω· μοῦ κάνει, δίνοντας μπηχτή.

Δὲν ὑποψίαστικα τίποτα καὶ ἄρχισα νὰ τὸν πειράζω. Ἦ μαστίχα μοῦ κέντησε φοβερὰ τὴν ὄρεξη κ' ἐμυρίζομεν λιμασμένες τὴν κνίσσα τοῦ μαγεριοῦ. Ἐκεῖ ἔβραζε τὸ ἀθάνατο φαγί μας. Καὶ φαίνεται δὲν ἦμον ἐγὼ μόνος ποῦ πεινοῦσα.

Ἦταν ὄλο τὸ πλήρωμα. Τὶ τὰ θές; ὁ ναῦτης δὲν εἶνε πλασμένος γιὰ τὸ καθισιό. Ζωὴ του εἶνε ἡ τρικυμία, τὸ πάλεμα. Θάνατός του ἡ γαλήνη. Μὴν τὸν ἀφίνεις νὰ συλογίζεσαι τὸν ἑαυτὸ του γιατί τὸν ἔχασες. Τοὺς ἔβλεπα ὄλους τότε νευρικοὺς, ἀνήσυχους, μὲ κατεβασμένα μούτρα νὰ τριγυρίζουν τὸ μαγεριό. Ἦθελαν νὰ εὔρουν δουλειά μὲ τὸ φαγί. Μερικοὶ καθισμένοι στὴν κουπαστὴ ἔπαιζαν περαδῶθε τὰ γυμνά ποδιά τους μὲ τὸση δύναμη, λέγεις κ' ἦθελαν νὰ τὰ ξεκλειδώσουν.

Ἄλλοι ἀγκαλιασμένοι στὸ κατάρτι ἐσφιγγάν τὸ νευρικὰ ζουλιώντας ἄπωνα τὸ σπῆθός τους. Δυὸ τρεῖς σκυμένοι κάτω ἔβλεπαν τὸ στεκάμενο νερό κ' ἔβλαστημοῦσαν, ἔφτυναν ἐπάνω του μὲ τρομερὴ ἀγανάκτησι. Ἐνας ἐρέθιζε τὸν μαῦρο καρaboκῆρο νὰ ριχθῇ στὴ γάτα καὶ νὰ τὴν ξετινάξῃ. Ὁ ὑποναύκληρος μὲ ἄλλους δυὸ ἐμπάλωναν στὴν πλώρη ἓνα πανί· καὶ οἱ λοιποὶ ὀρθοστεκᾶμενοι μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, τὴν πίπα στὸ στόμα ἐσήκωναν τὰ μάτια στ' ἄρμενα μὲ ἀπελπιστικὴν ἀγωνία. Τὶ τὰ κύταζαν; Ψῶφια ἔστεκαν στὴ θέσι τους, ἀρούσκατα, νυσταχημένα καὶ τοὺς ἴσκιους ἔριχναν συγγι-σμένους μὲ τοὺς ἴσκιους τῶν καταρτιῶν, τῶν μακαράδων, τῶν σχοινηῶν, ἓναν ἐπάνω στὸν ἄλλον, ὡς κάτω στὸ πενταπάστρικο κατάρωμα.

Γιὰ μένα, γιὰ τὴν πεινά μου ἤρεμα ἦταν ἡ κουβέντα τοῦ Μανωλιοῦ κ' ἐξακολουθοῦσα νὰ τὸν πειράζω ἀλύπητα.

— Ἐχει γρόσα;

— Οὐ! . . . ἄμετρα.

— Ἐχει γλώσσα;

— Κάτὰ τὸν καιρὸ. Τώρα εἶνε ἀλλαγή· μὰ σὰν θυμώσῃ κουφαίνεσαι νὰ τὴν ἀκούς.

Καὶ ὄλο ἐγαμογέλαγε. Ἐγὼ ἐπίμενα.

— Ἐρρεις τραγούδια;

— Ἐλάσσα.

— Εἶνε ἄσπρη, μαύρη, γαλανή, μελαχροινή;

— Γαλανή.

Καὶ τὸ εἶπε μὲ τὸση πεποίθησι· ἐστύλωσε τὰ μάτια του στὸ κορυφὸ κῦμα μὲ τὸση τρυφεράδα ποῦ ἐπάγωσα. Δὲν κυτᾶζει ἀγαπητικὸς μὲ τὸσον πόθο τὴν ἀγαπητικὴ του. Ἄλλὰ κ' ἐκεῖνο π' ἀνάθεμά το—ναὶ τὸ νερό ποῦ ἦταν πῆχτρα ἐμπρός μας—ἔκαμεν ἔξαρνα κατὶ σοῦφρες κρουσταταλορόδινες κ' ἐπάπλασεν ἔδεκει, τινάζοντας διαμαντένιο ἀφρόδροσο, σὰν ν' ἀνατρίχιαζε στὸ βλέμμα του, σὰν νὰ τοῦ εἶνε ἀρεθῶνα αἰώνιον.

— Μπρέ!

Μὲ τὸ πόδι μοῦ ἐκούνησα κρυφὰ τὸν καπετάν Τραγοῦδα. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐροφούσε μακάριος τὸ τοιμποῦκι μὲ τὸν κεχρῖμαπρένιο λουλά, μὲ τὴν φέσα ὀρθὴ στὸ κεφάλι, μὲ τὴν βράκα χυμένη λόξες περίγυρα στὸ κεντιπὸ πεῦκι, λέγεις καὶ ἀναπαύσταν ἐπάνω στὰ πλούτη του. Δὲν εἶδνε πεντάρια γιὰ τὶς κουβέντες τῶν φτωχῶν καὶ τῶν δυστυχημένων αὐτός. Ἦθελε νὰ εἶνε πάντα σκληρὸς καὶ ἄπρονος. Μόνον τὸ ἐγὼ του ἐγνώριζε. Ὅταν ἔμαθε τὴν κακομαλιά τοῦ γαμπροῦ του, τὴ δυστυχία τῆς ἀδερφῆς του, τῶν ἀνεψιῶν του τὴν δυσκολία ζωῆς δὲν ἄπλωσε χέρι νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ἐπῆγαν πολλοὶ νὰ τοῦ παραστήσουν τὴν ἀνάγκη τους, νὰ τοῦ ζητήσουν συντροπή. Ἄλλ' ἐκεῖνος τὸν κορυφὸ.

— Καθένας, ἔλεγε, κάνει τὴν τύχη μονάχου του. Ἄλοι σ' ἐκεῖνον ποῦ περιμένει ἀπὸ ξένο χέρι! Ἄλοι στὸν κοῦκο ποῦ γενᾶ σὲ ξένη φωλιά! Ἐγὼ ναὶ ἐγὼ—καὶ δὲν ἔλεγε πῶς αὐτὸς ἦταν πρῶτος κοῦκος—μόνος μου ἤρα τὴν τύχη μου. Τὴν ἐπίσω ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ τὴν ἔσφρα ὑποταχτικὴ μου. Ἄς τὸ κάμουν κ' ἄλλοι. Ἐγὼ μὴν περιμένουν νὰ τοὺς δώσω τίποτα.

Εἶπα πῶς ἐπῆγαν ὄλοι καὶ τοῦ ἐμίλησαν. Ἐνας μόνον δὲν ἐπῆγε· ὁ Μανωλιός. Φιλότιμον παιδί. Δὲν ἐπλησίασε τὸν θεῖο του παρὰ ὅταν ἀρεθῶνιασε καὶ τὴν τελευταία του ἀδερφή. Καὶ τότε ὄχι· σὰν συγγενὴς ἀλλὰ ναῦτης. Καὶ ὁ καπετάν Τραγοῦδας τὸν εἶχε ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους ναῦτες του. Τίποτα περισσότερο. Ἄν θέλεις μάλιστα καὶ κατὶ λιγότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Δὲν κάνει, ἐστυλογίσθηκε, νὰ τοῦ δώσω

θάρος γιατί τριπελιάζει. Κ' η τριπελιά ήμπορεί να τόν φέρη ίσα στο δρόμο του πατέρα του.

Έγυρσα πάλι στον Μανωλή.

— Βρέ παιδί μου, του λέγω· τί κουβέντες είν' αυτές;

— Καθώς μου βαρείς χορεύω, καπετάν Βασίλη. Τι θές να σου είπω; Μου μιλάς για παντρεία σαν να θές να σηλώσω ένα τσουβάλι στον ώμο. Καλά, τὸ σήκωσα· κ' έπειτα; Νά σου ξεμολογηθῶ λοιπόν σαν πατέρα μου· νέτασκέτα. "Ορεξη δὲν έχω να ζήσω πιά. Δὲν ξέρω γιατί· μὰ δὲν έχω. Γνωρίζεις πῶς δουλεψα ἀπὸ τὰ μικρά μου χρόνια. "Οσο εἶχα μπροστά μου ἐκεῖνα τὰ κορίτσα ἤθελα να ζήσω καὶ να δουλέψω. "Οχι· να ζήσω παρὰ καὶ τρομάρα εἶχα μήπως χάσω ἐξαφνα τὴ ζωὴ καὶ τ' ἀφίσω ἔρμα στὸ ἔλεος καὶ τὴν καταφρόνια τοῦ κόσμου. "Εκανα τὴν νύχτα ἡμέρα. "Οσο στέκει τ' ἀλόγου ἢ οὐρά κ' ἐγὼ ἐστάθηκα. Σὲ πολλὰ ἢ τύχη μου ἦρθε κόντρα· κόντρα τῆς βγῆκα κ' ἐγὼ μὲ τὰ ὅλα μου. Δὲν εἶχα σκοπὸ να πισωπατήσω μηδὲ τρίχα. "Εμοιαζὰ μ' ἕνα γερὸ βαπόρι ποῦ ἔχει τοὺς φούρνους ἀναμένους, τὰ λεβέτια ζεστά, γεμάτον τὸν ἀτμὸ καὶ δὲν τολμὰ μηδὲ κῦμα μηδ' ἀνεμος να τοῦ κόψη τὸν δρόμο. "Ὡς τὰ προχθὲς ποῦ ἔλαβα τὸ τελευταῖο γράμμα στὴν Πόλη. Μόλις ἐδιάβασα πῶς ἔγινε καὶ τῆς Ρούσας ὁ γάμος λύθησαν εὐθύς τὰ ἤπατά μου. Θὲς ἦταν ἀνέλπιστ' ἢ χαρὰ, θες τὸ θέλημα Θεοῦ, ἄμα ἐτέλειωσα κατὶ ἀνάλατρο καὶ κατὶ ζεστὸ αἰσθάνθηκα να φεύγη ἀπὸ τὴν καρδιά μου καὶ κάτω ἔπεσα ἀναίσθητος. "Απὸ τότε δὲν ἔχω πιά ὄρεξη γιὰ δουλειά· οὔτε γιὰ ζωὴ. Μὲ φωνάζει ἀκαμάτη ὁ θεὸς μου κ' ἔχει δίκη· τὸ καταλαβαίνω πῶς ἔχει δίκη. Μὰ τί να κάνω; "Ὡς ἐδῶ ἦταν ἡ σιγή μου. "Εσωσα πὲς τὸ κάρβονό μου, σβύστηκαν οἱ φωτιές, κρύωσαν τὰ λεβέτια καὶ κώλωσα. Καλὰ ποῦ ἔφτασα ὡς ἐδῶ. Φαντάσου ἂν ἔμενα καταμεσίς τοῦ δρόμου ν' ἀφήσω τὴν ἀδερφούλα μου παραπονεμένη!... Τώρα—ώρα μου· δὲν δίνω μιὰ πεντάρα. "Ασπρος ἀγγελος μονάχα καὶ ἄς ἔρθη τὸ γρηγορότερο.

Κ' ἐστύλωσε τὰ μάτια του πάλι στὸ κῦμα μὲ κάποια ἔκφρασι· σιγαλοῦ πόθου, λὲς κ' ἐπερίμενεν ἐκεῖ τὴν ἀπολύτρωσι. Καὶ τὰ λόγια του τὰ ἔλεγε τόσο μετρημένα, τόσο ἀπαλά καὶ μὲ ἀρμονία τόση ποῦ ἐπίστεψα πῶς ἤθελε να γλυκοναουρήσῃ καὶ να πείσῃ ὅχι ἔμένα ἀλλὰ τὸν ἴδιον ἐαυτὸ του. Τὸ μελαχροινὸ πρόσωπο, τὰ μεγάλὰ θαλασσὰ μάτια του, τὰ γενάκια του τὰ κιστὰ καὶ τὰ σγουρὰ μαλλιά του ἔδιναν

τόση σοβαρότητα καὶ εἰλικρίνεια στὰ λόγια του ποῦ μ' ἐπιανε σεβασμὸς. Δὲν ἐτολμοῦσα να τὸν ἀντισκόψω. Τίποτα ἐπάνω του δὲν ἔδειχνε τὴν ἀπελπισία, πιστὸν καθρέφτη βραβανισμένης ψυχῆς. "Ὅλα του ἤρεμα σὰν τὴ θάλασσα ποῦ μὰς κρυφάκουε. Μόνον τὰ χεῖλη του μιὰ δυὸ φορές ἐσπαρτάρισαν ἐξαφνα, λέγεις καὶ φλόγα ὁ λόγος ἔβγαινεν ἀπὸ τὰ φυλοκάρδια του.

Ἐτόλμησα τέλος κατὶ να τοῦ είπω, να τοῦ ἀλλάξω τὸν νοῦ.

— Μὰ παιδί μου!...

Ἄλλὰ μόλις ἄρχισα καὶ βλέπω τὸν καπετάν Τραγοῦδα να πηδᾷ ξαφνισμένως ἀπάνω.

— Στὰ πόστα σας! προσάξει μὲ ἄγρια φωνή. Βάλ' τὸ τιμόνι στὴ μπάντα! — Ἄλα, μόλα γάμπια!... Μπούκα τουρκέτο!...

Τρέχουν οἱ ναῦτες θεότρελοι ἀπανωκάτω· χαρὰ λάμπει στὰ μάτια τους· ἀστραπὴ τὰ χεῖρια τους, ἐκτελοῦν τὰ προστάγματα. Ἄλλοι στὰ μπράτσα, ἄλλοι στὶς σκότες, ἄλλοι στὰ στραλῖα. Τὸ βάρυπνο ξύλο ἐξύπνησεν εὐθύς ψυχωμένη καὶ ἀράθυμη Γοργόνα.

— Στὴ βάρκα σου, καπετάν Βασίλη, γυρίζε: σὲ μένα· στὴ βάρκα σου καὶ μὰς σήκωσε. Τὸ φαγὶ τὸ φυλάω γι' ἄλλη φορὰ σὰν ξανανταμωθούμε μὲ τὸ καλὸ.

Ἄνεμον ἔφηνικὰ ἔβγαλε ὁ Καραμπημαξ. Ἐσφύριζεν ἄγριος καὶ ἀνατράξει ἄκρη σ' ἄκρη τὴ θάλασσα. Τὰ ξύλα, τόσες ἡμέρες ἐνοιαστα, τ' ἄρπαξε στὴν τρελή του δύναμι καὶ τὰ σκόρπισε φτερά σ' ὄλο τὸ πέλαγος. Ἄλλα ἔριξε στὴν ἄμο τῆς Τρωάδας, ἄλλα ἔχρωσε στὸ λιμάνι τῆς Τένεδος, ἄλλα ἐδιπλάρωσε στὸ Σίγχιρ· ἄλλα ξῶρισε κάτω γιὰ τὸ κανάλι τῆς Μάλτας. Ἄλλο δρόμο εἶχαν ἄλλοι τᾶστειλε. Ἐγινε λέγεις ἢ θυσία τῆς Πολυζένης καὶ ὁ ἥρωας ἄφινε τὰ πλοῖα στὴ διακρίσι τῆς Ἀθηνᾶς να τιμωρήσῃ κ' ἐκεῖνη τὸν ἱερόσυλο Αἴαντα.

Πηδᾷ στὴ βάρκα καὶ τρέχω στὸ μπρῖκι μου. Ὁ γραμμιατικὸς μου κατώρθωσε να κρατήσῃ τὸν «Ταξιάρχη» κ' ἔπεσα μέσα. Σοβράνο ἦρθα στὸ μπαρκοπέστια τοῦ καπετάν Τραγοῦδα γιὰ να πιάσω τὴ ρότα μου. Ἄλλὰ βλέπω ἐκεῖ μεγάλῃ ταραχῇ. Ναυτες ἔτρεχαν, βάρκες ἔριχναν στὴ θάλασσα, φωνές—κακὸ λὲς κ' ἐβούλιαζεν ἐξαφνα τὸ πλεοῦμενο. Ὁ καπετάνιος ὄρθος στὸ κάσαρο, ξεσκουφωτος, κατακόκινος ἐβλαστημοῦσε κ' ἔβριζε κουνόντας τὰ χέρια του σὰν φτερωτῇ.

Σοπράρω δύσκολα καὶ ρωτάω.

— Τ' εἶνε μαρὲ; τί πάθατε; βοήθεια θέλτε;

— Ὁ Μανωλῆς μας πνίγηκε!... Ὁ Μανωλῆς

μας χάθηκε!... Ἰθνηλογοεῖ τρελὸς ὁ καπετάν Τραγοῦδας.

Ἡ καταστροφὴ ἔλυωσεν εὐθύς τὸ χιόνι τῆς καρδιάς του. Κακόμοιρο παιδί! Νερὸ πῆγε να σύρῃ μὲ τὸν κουβά, ἐπαπατήσασε στὸ ξύλο, ἔπεσε, πάει. "Οσο καὶ ἂν ἐγύρεψαν οἱ βάρκες πουθενὰ δὲν τὸν πύραν. Τὸ κῦμα ζηλιάρικο τὸν ἐσφιγτόδεσε στὴν ἀγκαλιά του, γιὰ πάντα τὸν κράτησε. Τάχα ἔκαμε τὴν ὑπόσχεσί του; Ποιὸς ξέρει.

Ὁ βιοπαλαιστής ἄνω ἀναπαύτηκε.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΤΟ ΣΤΕΡΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πῆραν στρατὶ στρατὶ τὸ μονοπάτι
Βασιλοπούλες καὶ καλοκυράδες,
Ἄπο τις ἕξενες χώρες βασιλειάδες
Καὶ καθαλάρδες χρυσοὶ στὸ ἀτι,

Καὶ γύρω στῆς γαγιαῖς μου τὸ κρεββάτι,
Ἄνάμεσα ἀπὸ δυὸ χλωμὲς λαμπάδες,
Πετοῦσαν καὶ σὰν τραγουδιστάδες
Τῆς τραγουδοῦσαν—ποιὸς τὸ ξέρει;—κάτι.

Κανεῖς γιὰ τῆς γαγιαῖς μου τὴν ἀγάπη
Δὲ σκότωσε τὸ Δράκο ἢ τὸν Ἀράπη
Καὶ να τῆς φέρῃ ἀθάνατο νερό.

Ἡ μάνα μου εἶχε γονατίδη κάτω
Μ' ἀπάνω—μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ—
Ὁ Ἀρχάγγελος χτυποῦσε τὰ φτερά του...

ΣΥΝΝΕΦΑ

Ἄργα, βουδά, καὶ μαῦρα ἀπόψε βράδου
Τὰ σύννεφα στὸν ἔρημο οὐρανὸ κυλοῦνε,
Γλυστροῦν καὶ φεύγουν, φεύγουν στὸ σκοτάδι.
Δὲ βρῆχουνε τὸν πόνο τους να ποῦνε
Ἄργα, βουδά καὶ μαῦρα ἀπόψε βράδου.

Ἄλλα λευκὰ σὰ χιόνι, ἄλλα σὰν πίσσα
Σκεπάζουν τὰ βουνὰ καὶ πνίγουν τὰστρα,
Προσκυντὲς βοῶσι στὰ ἔρημοκκλήδα
Καὶ μαῦροι καθαλάρδες στὰ κάστρα,
Ἄλλα λευκὰ σὰ χιόνι, ἄλλα σὰν πίσσα

Ἄπόψε ἄργα, βουδά—Θέ μου—γυρίζουν
Σιὰ στὰ κάστρα καὶ τρελλὰ χορεύουν
Σιὰ στὰ ἔρημοκκλήδα καὶ τάγγιζουν·
Κάποια καλὰ χαμένα λὲς γυρεύουν
Κι ἀπόψε ἄργα, βουδά—Θέ μου—γυρίζουν.

Κάποια καλὰ μὰ αἰώνια χαμένα,
Δίχως ὄργην ἀπόψε, δίχως δάκρυα,
Τὰ σύννεφα—ἀδερφάκια μου θλιμένα—
Γυρεύουν ἀπ' τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλην ἄκρη
Κάποια καλὰ μὰ αἰώνια χαμένα...

Λάμπρος ΠΟΡΦΥΡΑΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΨΕΥΔΩΝΥΜΑ

Μερικῶν ὥραιων πραγμάτων ἢ καταγωγῆ
εἶνε τὸσον ταπεινὴ, ποῦ δὲν τὸ φαντάζεσαι.
Εἶνε γνωστὰ ὅσα εἶπαν οἱ φυσιολόγοι γιὰ τὸ ρί-
λημα καὶ οἱ κοινωνιολόγοι γιὰ τὸ χορδὸ—πολὺ
διαφορετικὰ βέβαια ἀπ' ὅσα εἶπαν γιὰ τὰ ἴδια
πράγματα οἱ ποιητὰ καὶ οἱ αἰσθητὰ. Ἡ Ἐξέ-
λιξι· σέβεται καμμιά φορὰ τοὺς τύπους καὶ τὰ
σχήματα, ἀλλὰ καταστρέφει ἢ ἀλλάζει τὴν οὐ-
σία καὶ τὴν ψυχῇ. Γι' αὐτὸ καὶ μερικῶν τύπων,
μερικῶν συνηθειῶν, ἀψύχων ἢ νεοψύχων σήμερα,
τὴν πρώτη ψυχῇ θὰ τὴν εὐρούμε κρυμμένη μέσα
στὰ σύννεφα τῶν περασμένων αἰώνων.

Στοιχάζομαι, πῶς ἕνα τέτοιο συμβαίνει καὶ
μὲ τὰ φιλολογικὰ ψευδώνυμα. Τὰ πρῶτα ποῦ
ἐφάνηκαν στὴν τέχνη, δὲν εἶχαν ἴσως τὸ σκοπὸ
καὶ τὴ σημασία ποῦ ἔχουν τὰ εὐγενέστερα ἀπὸ
τὰ σημερινὰ. Ξεύρετε πῶς ἦταν μιὰ ἐποχὴ στὸν
κόσμο, ποῦ οἱ καλλιτέχνη, καὶ μάλιστα οἱ ἠθο-
ποιοὶ δὲν ἐπερνοῦσαν γιὰ καλλιτεῖον ἀπὸ ζη-
τιάνους ἢ μαστροπούς. Ὅποιοι λοιπὸν δὲν
ἤθελε να λερῶσῃ τὸ εὐγενικὸ, ἢ μονάχα τὸ ἐν-
τιμο οἰκογενειακὸ του ὄνομα, ἂν ἐξαφνα ἤθελε
τοῦ ἔλθῃ ὄρεξι· να φανῇ στὸ θέατρο ἢ στὴ φιλο-
λογία, ἔπερνε ἕνα ὄνομα ψεύτικο, γιὰ να δε-
χθῇ αὐτὸ τὴν ὑπόληψι τῶν ὀλίγων καὶ τὴν κα-
ταφρόνησι τῶν πολλῶν. Καθόλου δύσκολο, ἀπὸ
μιὰ τέτοια ἀνάγκη να ἐγενήθηκε ἢ συνήθεια
τῶν ψευδωνύμων. Ἡ ἐποχὴ ἐκεῖνη ἐπέραςε γιὰ
πάντα· καὶ σήμερα στὴν πολιτισμένη κοινωνία,
οἱ καλλιτέχνη· ἔχουν τὴ θέσι τους, καὶ τόσο
ψηλότερη, ὅσο καλλίτεροι εἶνε. Ἄλλ' ἀπὸ με-
ρικὰ στρώματα ἢ παλιὰς ἰδέες δὲν ἐλείψαν.
Ἀκόμη καὶ σήμερα ὑπάρχει μιὰ τάξι ἀφωτί-

σταν από τὸ νεώτερο φῶς, ποῦ πλακώνουν μὲ τὴ σκοτεινὴ πρόληψί τους τοὺς ἀνθρώπους τῆς Τέχνης. Καὶ ἀκόμη καὶ σήμερα, ὅσοι ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴν τάξι, ἢ ὅσοι τὴν ροβούνται καὶ θέλουν νὰ τὴν κολακεύσουν, κρύβονται μὲ ψευδώνυμο, ἂν ἀποφασίσουν ἐξαφνα, καλὰ ἢ κακὰ, νὰ βγάλουν στίχους ἢ νάνεβουν στὴ σκηνή.

Υπάρχουν λοιπὸν καὶ νέα ψευδώνυμα, ὁμοία μὲ τὰ παλαιά, — ψευδώνυμα βυρκοκακισμένα, καὶ σὰν μαῦρες νυκτερίδες, διωγμένες ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ τους σπηλιὰ καὶ παραστρατισμένες στὴ λάμπη τῆς ἡμέρας. . . Δὲν θὰ μιλήσω γιὰ τέτοια ψευδώνυμα. Τὰ μισῶ καὶ τὰ περιφρονῶ, ὅπως τὰ μισεῖ καὶ τὰ περιφρονεῖ κάθε καλλιτέχνης, ποῦ λογιέται ὑπερήφανος ἰσα-ἰσα γιατί εἶνε καλλιτέχνης! Οὐτὲ θέλω νὰ πιστέψω πῶς ἡ Βασίλισσα τῆς Ρουμανίας θὰ ἐδίσταζε ἢ θὰ ἐντρέπονταν νὰ υπογράψῃ τὰ φιλολογικὰ τῆς ἔργα μὲ τὸν ὄνομα τῆς «Ἐλισαβέτα», ἂν δὲν εὐρισκε ὠραιότερο, τρυφερώτερο, ἐκφραστικώτερο, καὶ ποιητικώτερο τὸ ψευδώνυμό τῆς Κάρμεν Σύλβα, ἀφοῦ Κάρμεν θὰ πῆ τ ρ α γ ο ὕ δ ι καὶ Σύλβα θὰ πῆ δ ἄ σ ο ς . . . Δὲν εἶνε κοινω- νικὴ πρόληψι, ἀλλὰ καλλιτεχνικὴ ἀνάγκη. Μόνον τέτοια ψευδώνυμα μᾶς ἐνδιαφέρουν — καὶ τέτοια τὰ ἐννοοῦμεν.

Εἶπαν ἀκόμη — καὶ ὁ πολὺς κόσμος τὸ πι- στεύει, — πῶς οἱ καλλιτέχνη κρύβονται μὲ ψευ- δώνυμα ἀπὸ μετριοφροσύνη. Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν γίνεται μεγαλύτερη πλάνη. Καὶ τί θὰ πῆ μετριοφροσύνη; Ποιὸς εἶνε ὁ ἀληθινὸς Τεχνίτης, ποῦ σὸ βᾶθος τῆς ψυχῆς του δὲν κρύβει ἀκλό- νητη πεποίθησι γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του, καὶ δὲν ἔχει ἰδέα γιὰ τὸ ἔργο του φωτεινότερη καὶ ἀπὸ ἐκείνη ποῦ φανεροῦν ὅσοι τὸ θαυμάζουν; Καὶ ποῦ ἀκούσθηκε Τεχνίτης μὲ τέτοια πεποίθησι καὶ μὲ τέτοια ἰδέα, ποῦ νὰ μὴν ἔχη τὸ θάρρος νὰ βγῆ ὁ ἴδιος στὸν κόσμο νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ, — τὸ θάρρος ποῦ ἔχει καὶ ὁ τελευταῖος στρατιώ- τῆς, ποῦ πηγαίνει στὴ μάχη αὐτοπρόσωπος; Ἄν μετριοφροσύνη θὰ πῆ δειλία, ὁ καλὸς στρα- τιώτης τῆς Τέχνης δὲν ξέρει τέτοιο πρᾶγμα: ἂν μετριοφροσύνη θὰ πῆ ἀμφιβολία καὶ ἔλλειψι ἐμ- πιστοσύνης στὸν ἑαυτοῦ του, πάλι ὁ Τεχνίτης τὴν πολεμεῖ, καὶ ἂν νικηθῇ, παύει νὰ εἶνε. Καὶ στὴ μὴ περιστασι καὶ στὴν ἄλλη, ψευδῶ- νυμο δὲν του χρειάζεται. Ἄν σκεφθῇ νὰ τὸ πάρῃ μὲ τέτοιο σκοπὸ, τὸ ἐξευτελεῖ. Γιατί αὐτὸ ποῦ λένε οἱ ἄπλοϊ μετριοφροσύνη, δὲν εἶνε παρὰ μὴ προσποίησι, ποῦ τὴν ἐπιβάλλει στὸν κόσμο ἡ κοινωνικὴ πρόληψι. Καὶ καμμιά τέτοια πρό- ληψι δὲν ἔχει σὸ βᾶθος ὁ καλλιτέχνης! Εἴμ-

πορεῖ, ἂν θελῇ, νὰ μὴ γίνεται ἐνοητικὸς μὲ τὸν ἐγωϊσμό του: εἴμπορεῖ νὰ σέβεται καὶ νὰ προσέχη ὅσο θελῇ τὸ ξένο ἔργο: εἴμπορεῖ νὰ χα- μηλῶνει ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος γὰ νὰ ὑψώνεται ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ μὲ αὐτὰ δὲν σχετίζεται καθό- λου τὸ ψευδώνυμό του, ἂν ἔχη. Ἄλλη αἰτία, ἄλλη ἀνάγκη τὸν ἔκαμε νὰ το πάρῃ — πολὺ ὑψη- λότερη βέβαια.

Κάπου ἐδιάβασα αὐτὲς τὶς ἡμέρες: « Ἡ πένα τοῦ Τεχνίτη δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τὸ με- τᾶλλινον ἐκεῖνον ἐργαλεῖο, ποῦ μεταχειρίζεται ἕνας δικηγόρος, ἕνας ὑπάλληλος ἢ ἕνας δημοσιογρά- φος». Ἔτσι καὶ ἡ υπογραφή τοῦ τεχνίτη, δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τὸ μαπτιστικὸ ὄνομα καὶ μὲ τὸ οἰκογενειακὸ ἐπίθετο ποῦ εἶνε γραμμένος στὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, καὶ μ' αὐτὸ παν- τρεύεται, καὶ μ' αὐτὸ κληρόνεται ἔνορκος, καὶ μ' αὐτὸ διορίζεται ὑπάλληλος, καὶ μ' αὐτὸ τοῦ κοινοποιοῦν ἀγωγές. Εἶνε δὴ ζωὴ χωριστὴ ὁ τεχνίτης καὶ ὁ ἄνθρωπος. Τὸν ἄνθρωπο φανε- ρώνει τὸ ὄνομα: τὸν τεχνίτη συμβολίζει τὸ ψευ- δώνυμο. Δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὸ δικαριτικὸ πού του ἐχάρισεν ἡ τύχη. Ὅχι γιατί αὐτὸ εἴμπορεῖ νὰ εἶνε καμμιά φορὰ ἕνα ὄνομα κακὸν καὶ δυσπρόφερτο, χυδαῖο καὶ βάνουσο, βαρὺ γιὰ τὰ φτερά τῆς σήμης καὶ γιὰ τὰ στόματα τῶν ἀν- θρώπων (καλλιτέχνης ποῦ ἔχει τέτοιες ἀδυνα- μίες καὶ λογαριάζει τόσῳ πολὺ τὸν κόσμον, θὰ ἦταν ἀνάξιος νὰ ἔχη τὸν τίτλον.) Ἀλλὰ γιατί τὸ ὄνομα αὐτὸ βεβηλοῦνται ὅχι μόνον ἀπὸ πλῆθος ἄλλων συγγενῶν καὶ ξενῶν, ποῦ το ἔχουν κοινὸ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἀκόμη, ἐξῆ ἀπὸ τὴν Τέχνη, στὴν ἀθλιότητα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Καὶ θελεῖ ἕνα ἄλλο ὄνομα, ἕνα ὄνομα ποῦ νὰ μὴ τὸ ἐκληρονομήσῃ καὶ ποῦ νὰ μὴ τοῦ το κληρονομήσουν ἕνα ὄνομα ποῦ νὰ μὴν εἶνε γέν- νημα τῆς τυφλῆς τύχης: ἕνα ὄνομα ποῦ νὰ μὴ τὸ ἔχη ἄλλος κανεὶς: ἕνα ὄνομα δικό του, ποῦ νὰ τον ἐκφράξῃ, νὰ συμβολίσῃ τὴ δεύτερη ψυχὴ του, τὴν ἀληθινὴν, τὴν ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη: ἕνα ὄνομα ποῦ νὰ τὸ προσέχη, καὶ νὰ ἔχη ἀμέ- σως μπροστά σου τὴ μορφή τὴν ἰδανικὴν, ποῦ δίνει μὲ τὴ φαντασίαν στὸν ἐργάτη ποῦ ξέρεις τὸ ἔργο του, καὶ ποῦ μιλήσῃ στὴν ψυχὴ σου, καὶ πού τον εἶδες στ' ὄνειρό σου, καὶ πού τον ἀγάπησῃ ἴσως, καὶ πού τον ἐθαύμασῃ, — καὶ ὅχι τὴ μορφή τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου ποῦ τον εἶ- δες νὰ γυρίζῃ σὸ σπῆτι του μὲ ψῶνια, ἢ νάκο- λουθῇ κηδεῖα, ἢ νὰ συνοδεύῃ κυρίες στὸν περί- πατο, ἢ νὰ πηγαίνῃ τὰ παιδιὰ του σὸ σχολεῖο. . . Ἄν ὄνομα, ποῦ νὰ σου παρουσιάῃ κατὶ σὰν τὶς μορφές ποῦ δημιουργοῦν οἱ μεγάλοι ζω

γράφοι, δταν ζωγραφίζουν μὲ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη, — καὶ ὅχι σὰν τὰ πανομοιότυπα τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου, ποῦ θὰ μᾶς εἰδινε ὁ χυδαῖος φακὸς τοῦ φωτογράφου.

Μιὰ τέτοια ἀνάγκη ἱκανοποιοῦν σήμερα τὰ φιλολογικὰ ψευδώνυμα — καὶ μόνον δταν ἱκα- νοποιοῦν τέτοια ἀνάγκη, τὰ ἐννοῶ σὰν σύμ- βολα, καὶ τ' ἀγαπῶ. Ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀντί- ληψι, ἰποιαδήποτε ἄλλη διακαιολογία, θὰ ἔστε- κεν ἐναντία εἰς τὸ νόημα τῆς τέχνης καὶ εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ τεχνίτη.

Δὲν θυμοῦμαι σὲ ποιᾶν ἐφημερίδα ἐδιάβασα τὸρα τελευταῖα μιὰ διαμαρτυρήσι γιὰ τὰ ψευ- δώνυμα τῆς σύγχρονης φιλολογίας μας. Ὁ δη- μοσιογράφος ἐδικαιολογοῦσε μονάχα τὰ ψευδῶ- νυμα ποῦ ἀντικαταστάινουν ὀνόματα κακὸν καὶ δυσκολοθύμητα: ἀλλὰ δὲν ἔμπορούσε νὰ ἐν- νοήσῃ γιατί ὁ Α. — ὄνομα εὐχητότατο — νὰ λέ- γεται Παῦλος Νιρβάνας, γιατί ὁ Β. νὰ λέγεται Λάμπρος Πορφύρας, γιατί ὁ Γ. νὰ λέγεται Γιάν- νος Ἐπαχτίτης, γιατί ὁ Δ. νὰ λέγεται Ἀργύρης Ἐσταλιώτης.

Σύμφωνα μὲ τὴ λογικὴ αὐτὴ, μονάχα ὁ κ. Ἐ- πι-σκο-πό-που-λος θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πάρῃ ψευδώνυμο, σὰν τὸν ἐνδοξὸ φίλο του Ἀνατὸλ Φράνς (ποῦ σ' ἕνα γράμμα του εἶδα νὰ τὸν γρά- φητ' *Episcopatilor*, γιατί ἦταν ἀδύνατο νὰ φαντασθῇ πῶς ὑπάρχει καὶ ἐκτὴ συλλαβῆ σ' ἕνα φιλολογικὸν ὄνομα), ἢ τὸ πολὺ — πολὺ ὁ κ. Ζαχα- ρίας Παπατωνίου: ἀλλὰ θὰ ἦταν γιὰ δέσιμο ὁ Κωστής Παλαμᾶς ἂν ἀποράσσει νὰ υπογράφε- ται πάντα *Βάρδας Φωκᾶς*, ἢ ὁ Ἀνδρέας Καρ- καθίστας *Πέτρος Ἀθράμης*, καὶ τολμώτερο γιὰ κρέμασμα ὁ Σούρης, ὁ Δροσίνης, ὁ Ψυχάρης καὶ ὁ Πολέμης, ἂν ἐπολομοῦσαν νὰλλάξουν τέ- τοια εὐτυχισμένα ὀνόματα. . .

Ἄ. δικαιολογῶ στὴν ἐντέλεια τὸν ἐχθρὸ τοῦ ψευδωνύμου! Πῶς φαίνεται πῶς εἶνε ἀπὸ ἐκεί- νους ποῦ νομίζουν π. χ. πῶς οἱ νέοι συγγραφεῖς ἄρχισαν νὰ γράφουν τὴν ἀπλὴ γλῶσσα, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ τοὺς ἐνοσῇ ὁ λαὸς! Πῶς φαί- νεται πῶς δὲν ἐκράτῃς ποτὲ τὸν ἄλλη πένα ἀπὸ τὴ δημοσιογραφικὴ, καὶ ἴσως ἀπὸ τὴ δι- κηγορικὴ, καὶ πῶς δὲν αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ τὴν ἀλλάξῃ, ἂν ἔγραψε ποτὲ κανένα ποίημα ἢ κανένα διήγημα! Φυσικὰ οὔτε τὴν ἀνάγκη ἐνὸς ἀληθινοῦ φιλολογικοῦ ψευδωνύμου θὰ ἔμπο- ρεσῃ ποτὲ νὰ καταλάβῃ, οὔτε τὴ σημασίαν του. Γι' αὐτὸν ὁ ζωγράφος τῶν ἐξωτικῶν κόσμων, ὁ μάγος ἐκείνος, ὁ Πιερ Λοτί, δὲν εἶνε ἄλλος παρὰ ὁ ὑποπολιάρχος Ἰουλιὸς Βιῶ, ποῦ οἱ συ- νάδελφοι του τὸν ἐδιώξαν κακῶν κακῶ ἀπὸ τὸ

ναυτικὸ, δταν τὸν εἶδαν ἐξαφνα μὲ τὰ βγάγια τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ, — ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ὁ πῆθηκος ἐκεῖνος, ποῦ ἐξῆσε κάποτε μαζὶ μὲ ἀν- θρώπους, καὶ ἐσπαράχθηκε ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, δταν ἐτόλμησε νὰ γυρίσῃ στὸ πατρικὸ δά- σος μὲ κόκκινον πανταλόνι!

Θέλετε τὸρα τὸ συμπέρασμα; Θὰ μ' ἐρω- τήσετε βέβαια ἂν εἶμαι τῆς ἰδέας, πῶς ὅλοι οἱ καλλιτέχνη πρέπει νὰ πέρνουν ψευδώνυμο. Μπᾶ! καὶ γιατί νὰ εἴμαστε τόσον ἀποκλειστι- κοί; Τοὺς φραγμοὺς αὐτούς, ποῦ ἀγαποῦμε καμ- μιὰ φορὰ νὰ σηκώνουμε καὶ νὰ χωρίζουμε ἰδέες καὶ πράγματα σὰν φυλακισμένους μέσα σὲ κελ- λιά, ποτὲ τοὺς ἀπαντήσατε στὴ φύσι, ὅπου σύ- νορο δὲν ὑπάρχει κανένα, ὅχι μόνον ἀνάμεσα σὲ φυτὰ καὶ σὲ ζῶα, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα σὲ ὄργα- νικά καὶ ἀνόργανα; . . . Καὶ δὲν ἔμπορῶ τάχα νὰ δικαιολογῶ μὲ ὅλη μου τὴ δύναμι ὅσους ἔχουν ψευδώνυμα, χωρὶς νὰ κατηγορῶ καθόλου καὶ ὅσους ἐκράτησαν τὰ ὀνόματά των; Περίεργο!

Γρηγόριος ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΤΑΧΤΗΤΗΣ

Ὅποιος δὲν εἶρη τ' ὄνειρό του,
Ζωντανεμένο καὶ τρανὸ,
Μ' ὄρη καὶ χάρη ἀπ' τὸ πλευρὸ του
Νὰ ξεπετᾶν στὸν οὐρανὸ,
Αὐτὸς στὸν κόσμον δὲν ἀξίζει,
'Ἀνελπίδα, δειλὰ νὰ χῆ.
Ὅποιος τὴν τύχη του ὀρίζει,
Βασταεῖ τὰ ἴνια ὅλα μαζὶ.

Κωνσταντῖνος ΜΑΝΟΣ

ΓΡΥΛΛΟΙ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝΕΣ

1.

Ἔλα.
Ὅσο τὰ δέντρα στάζουν ζάχαρ.
Ὅσο ἀνασάινουν τὰ βουνὰ χρυσάφι.
Στοὺς τόπους τῶν κίτρων καὶ τῶν μύρτων ἔλα.
Στὰ χεῖλη τοῦ πηγαδιοῦ τὸ πολυτρίχι: αἰώ- νια δὲν πρασινοῖσι.
Στρογγυλαίνει καὶ τὰ χαλίκια τὸ νερὸ σὸ ρυάκι.
Σαβανοσέρει ἡ Νύχτα.

Στὴ λίμνη ἀποκοιμισμένη ὁ ἴσκιος τῆς πετα-
λοῦδας γαλάζιος δὲν παίζει πάντα.
Φυραίνουν κ' οἱ κόμποι οἱ κρινάτοι στὰ ρό-
δινα δάχτυλα.

Στους τόπους τῶν μύρτων καὶ τῶν κίτρων
ἔλα.

Πρὶν κλάψουν τὰ δέντρα.

Πρὶν τὰ βουνὰ βουρκώσουν.

Ἔλα.

2.

Ἡ ξερὴ ράχη θὰ γνυδιάσῃ, κ' ἡ γνυδιωτὴ
φτέρη θὰ ξεραθῇ, καὶ ἀπὸ τῆ ρίζα τῆς ἡ κυκλα-
μαία σερνή θάνθισῃ.

Κι ἄκου πού θά σ' τὸ εἶπώ!

Θὰ κρεμάσουνε κόκκινα σκουλαρήκια τὰ γριό-
βατα τότε, καὶ οἱ κάμποι θὰ γδύνονται, καὶ
τὰ βουνὰ θὰ βουρκώνουν, καὶ θὰ μαδιέται, θὰ
μαδιέται ἡ Κυρά τοῦ δρυμοῦ καὶ τοῦ λόγκου,
καὶ μόνο—Ἔ μόνον ἡ δική σου καρδιά δὲ θὰ
σαστίσῃ στὸ πένσιμο τοῦ φύλλου.

Κι ἄκου πού θά σ' τὸ εἶπώ!

Ἡ νοτιὰ ἀπάνω θάπλωνη τᾶπιαστὰ τῆς μα-
γνάδια, καὶ κάτω ἡ μούγλα τὰκούραστα σά-
θανά τῆς θὰ ὑφαίνῃ, καὶ μέσα ἡ ψυχὴ θὰ σφίγ-
γεται, θὰ σφίγγεται, καὶ ὅζω ἡ ζωὴ θὰ στε-
γνώνῃ, καὶ μόνο,—Ἔ μόνον σὺ δὲ θὰ ἰδρώσης
στῆς σαπίλας τὸ γνῶτο.

3.

* Τὸ δὲ λάμπει ἄς ἀναμπαίζει ὁ κόσμος.

* Ἀς ἀκολουθᾷ τὴν ἀσχημιὰ τοῦ προσώπου
ἢ καταφρόνια σκληρῇ.

Ἡ κρύφια γλύκα τῶν θλιμένων ματιῶν
σου, τῆς ψυχῆς καθρεφτίζει τὴν καλοσύνη τὴν
ἄφραστη.

Τὸ δὲ λάμπει ἄς ἀναμπαίζει ὁ κόσμος.

Ἡ ἀγαθὴ ὑπομονὴ πού ἀπὸ τῆς ψυχῆς σου
τὰ βᾶθη πλήσια ἀναδύεται, καθαρὸπλένει σὲ
μύρα ἀγιοσύνης τῆς φαρτῆς τῆς μορφῆς τὰ
ψεγάδια.

* Ἀς σκίζει, ἄς ξαιματώνει ἢ ἀπονία τῶν κα-
κῶν τὴν πονεμένη καρδιά σου.

Τὸ δὲ λάμπει ἄς ἀναμπαίζει ὁ κόσμος.

4.

Θάνατι ἀγάπη κρυμμένη τὸ μῖσος, ἀφοῦ ὁ θά-
νατος, λένε, εἶναι κρυμμένη ζωὴ.

* Ἔ μυστικὴς καὶ * Ἔ ἀνέγνωρες οἱ λιτανεῖες
τῶν πόνων!

Θάνοιξω μὲ τὰ κοπίδια τῆς ζήλιας τῆ φλέβα

τῆς ψυχῆς σου, Ἔ σίδερο καὶ Ἔ ἀτσάλι, νὰ
ματωῦν οἱ χαρὲς οἱ ἀσυννέφιαστες.

* Ἔ μυστικὴς καὶ * Ἔ ἀνέγνωρες οἱ λιτανεῖες
τῶν πόνων!

Θάπορουρήξω στὰ χεῖλη σου, νοτισμένα ἀπὸ
ἓνα κλάμα, ἀπὸ ἓνα ἀτελειτω κλάμα, τὸ μόνο
καὶ ἀληθινὸ χαμογέλιο,—τὸ μόνο!

5.

Μὲ μέθυσε τοῦ φεγγαριοῦ ἡ ἀχνάδα καὶ θὰ
τραγουδήσῃ.

Τί κι ἂν μακραίνει ὁ κόσμος πίσω μας;

Δὲς πῶς μᾶς κράζει ὁ διάπλωτος καθρέ-
φτης!

Στῆς Ὀμορφιάς ἐμέθυσα τὴ λάμψη καὶ θὰ
τραγουδήσῃ.

Τί κι ἂν μᾶς φεύγει ὁ κόσμος κάτω κει;

Δὲς πῶς μᾶς ἐρνεῖ αἰώνια ἡ Σερενάτα!

6.

Τὸ ἀπαλὸ τριφύλλι πού τὸ μικρὸ σου πόδι
ἀφροπατεῖ, τὸ πάτησαν ἄλλοι χεῖς καὶ προχτεῖς
ἄλλοι.

Πόσοι ἄλλοι δὲ θὰ τὸ πατήσουν καὶ ἄλλοι αὔ-
ριο;

Στὴν κρυσταλλένια τὴν πηγὴ, πού τὰ κρινο-
δάχτυλά σου βασιλικὰ κρατηροπότηρα ἔδισες κ'
ἤπιες, ἤπιαν ἄλλοι χεῖς καὶ δροσίστηκαν, καὶ
προχτεῖς ἄλλοι.

Πόσοι ἄλλοι καὶ ἄλλοι αὔριο δὲ θὰ δροσίστουν;

Τὰ χιλιόχρονα σφεντάμια πού μὲ τὰ βαλσα-
μόμυρα σὲ περιχύσανε, ἀπόσκιασαν χεῖς ἄλλους
καὶ ἄλλους προχτεῖς.

* Ἔ! πόσους ἄλλους καὶ ἄλλους θάποσκιάσουν
αὔριο!

7.

* Ἔ μητέρα τῶν ὄνειρων, καὶ * Ἔ μητέρα τῶν
τραγουδιῶν, καὶ * Ἔ τῶν ὠδῶν τῶν ἀθανάτων
μητέρα.

Σῶσε με ἀπὸ τῆ Σκύλλα τῶν πλάνων λογι-
σμῶν,—ἀπὸ τῶν μαύρων σκέψεων τὴν Ἐκάτη
σῶσε με.

Σῶσε με ἀπὸ τῆς Ἀμφιβολίας τὴ λάμψη τὴν
τυφλωτική, — ἀπὸ τὰ πηχτὰ τρίσκοτα τῆς Ἀ-
λήθειας σῶσε με.

* Ἔ μητέρα τῶν ὄνειρων, καὶ * Ἔ μητέρα τῶν
τραγουδιῶν, καὶ * Ἔ τῶν ὠδῶν τῶν ἀθανάτων
μητέρα.

Φέρε με πίσω, στὰ ἡμέρα τρίστρατα τῆς γα-
λανῆς ζωῆς μου,—στους τριανταφυλένιους παρά-

δεῖσους τῆς Πολιτείας σου τῆς ἀνήλικης φέρε με.

Φέρε με πίσω στὴν Ὠραία Πύλη τῆς θρη-
σκείας τῆς χρυσονέφελος,—στὸ Σιλωάμ τῆς
ἀόμματος Πίστης φέρε με.

* Ἔ μητέρα τῶν ὄνειρων, καὶ * Ἔ μητέρα τῶν
τραγουδιῶν, καὶ * Ἔ τῶν ὠδῶν τῶν ἀθανάτων
μητέρα.

8.

Πράσινο αἷμα στὰ χλωρὰ γαϊτανοφύδα κάμπια
γλυκορούφει, βυζαίνοντας ζωὴ τὸ σκουληκί·
ζωὴ στιγμὴ, πνοὴ στιγμὴ, μισαποκοιμισμένη.
Σαλεύει ἀγέρας τὰ κλωνιά, τὰ φύλλα σιγοτρέμουν,
καὶ ἂν πάρει ὁ ἥλιος τὴν αὐγὴ, πού θαῦρει τὸ δερμάτι;

Φιλεῖ τὸ θάνατο τὸ φῶς κ' ἡ πλάτῃ ζωντανεύει.

Παίρνει φτερά ἀπὸ τὸν ἀνθὸ καὶ γρῶμ' ἀπὸ τὰ φύλλα
καὶ μπουρδιὰν ἀνάκουστη τῶν λουλουδιῶν τὸ πνεῦμα.

Πεταλοδοῦλα ἀνέρη, ψυχὴ ἀνογεννημένη,
καὶ πού θὰ γυρίει σῦμβολο τοῦ τρομεροῦ πατέρα;

Κώστας Γ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΗΣ

ΥΠΟ ΤΑΣ ΠΤΕΡΥΓΑΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ *

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΛΑΡΑΣ

Εἰς τὸν Γεώργιον Ροῦζόλον.

Ἡ Κλάρα εἶχε πεθάνῃ τὸν περασμένον Ἀ-
πριλί.

Ἐνα μεσημέρι, μέσα εἰς τὸ μεγάλο ἀνα-
τολικὸν δωμάτιον, τὸ πλημμυρισμένον ἀπὸ τὸν
ἥλιον καὶ ἀπὸ τίς εὐωδίες τοῦ κήπου, ἀνεση-
κώθη ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ ἐκτύπησε βιαστικὰ τὸ
κουδουνάκι, τὸ ὁποῖον εἶχε δίπλα εἰς τὸ μαξι-
λάρι τῆς—τὸ παλαιὸν θλιθερὸν κουδουνάκι, πού
ἦτον ἡ παρηγορία τοῦ πατέρα τῆς εἰς τὰ τε-
λευταῖα χρόνια τῆς ἡμιπληγίας του.

Ἐτρῆεν ἡ Μάρθα βιαστικῇ, μὲ τὴν φυσικὴν
προθυμίαν, πού ἐξωγραφίζετο πάντα εἰς τὰ γα-
λανὰ μάτια τῆς γυναίκας αὐτῆς, τῆς μοναχῆς
γυναίκας πού ἐδέχετο ἡ Κλάρα εἰς τὸν τελευ-
ταῖον καιρὸν τῆς ἀρρώστιας τῆς, παράξενη
τώρα, ἐνοηλομένη ἀπὸ κάθε χειρονομίαν ἀπὸ
κάθε κίνημα, ἀπὸ κάθε βλέμμα καὶ ἀπὸ κάθε
τόνον φωνῆς, πού ἐπείραζε τὴν ἐρεθισμένην ευχι-
σθησίαν τῆς.

— Ἦθει: τὸ ζουμί τῆς ἡ κυρία; . . .

* Εἶναι ὁ τίτλος τοῦ νέου βιβλίου διηγημάτων τοῦ
κ. Παύλου Νιρβάν. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ πρωτοδη-
μοσιευθοῦν μόνον στὴν «Ἐγχείρη». — Σ. τ. Τ.

Ἡ Κλάρα ἔκαμεν ἓνα μορφοσμόν, ὁ ὁποῖος
ἔλεγε:

— Ὡχ! Θεέ μου, μὲ αὐτὸ τὸ αἰῶνιο ζουμί.

Καὶ μὲ τὸ χέρι τῆς ἔδειξε τὰ μεγάλα μαξι-
λάρια ἐπάνω εἰς τὸν καναπέ. Ἡ Μάρθα ἐπῆρε
δύο τρία μαξιλάρια καὶ τὰ ἐποθετήσεν ἀπο-
πίσω τῆς. Ἐπειτα τὴν ἐβοήθησεν νάνασηκωθῇ
καὶ ν' ἀκουμπήσῃ. Ἦτο μία συνειθισμένη ἱστο-
ρία, πού ἐπανελαμβάνετο μὲ κινήσεις θλιθερῆς
παντομίμας, κάθε φορὰν πού ἐπιανεν ἡ δύπνοια
τὴν Κλάραν.

Ἡ Μάρθα ἐγλύστρησεν ἑλαφρὰ ἐπάνω εἰς
γυαλιστεροῦ παρκέτο καὶ ἐβόησε ἀπὸ τὴν θύραν.
Ἦξευρε πολὺ καλὰ ὅτι σὲ μερικές στιγμὰς φυ-
σικῶν πόνων ἡ κυρία τῆς, ἀπὸ μίαν ἐπίμονον
κοκεταρίαν, τὴν ὁποίαν τῆς εἶχεν αὐξήσῃ ἡ ἀρ-
ρώστια τῆς, δὲν ἤθελε κἀνενα εἰς τὴν κάμαρά
τῆς. Ὅταν ἐβόησεν ἡ Μάρθα, χωρὶς νὰ ὑπο-
πέτυση τὴν σοβαρότητα τῆς κρίσεως, ἡ Κλάρα
ἔκαμε νὰ κτυπήσῃ πάλιν τὸ κουδούνι, ἀλλὰ δὲν
εἰμπόρεσε νὰ τὸ φθάσῃ. Τὸ χέρι τῆς ἦτο βαρὺ,
σὰν παράλυτο. Ἐκτύταξε τριγύρω μὲ ἀγωνίαν,
ὡς νὰ ἐξήτουσε βοήθειαν ἀπὸ κάθε ἄψυχον πού
τὴν ἐτριγύριζεν, ἐκάρρωσε τὰ μάτια τῆς ἐπάνω
εἰς τὸ μάρμαρον τῆς θερμάστρας, μὲ τελευταίαν
προσπάθειαν, καὶ ἔπεσεν ἀναίσθητη ἐπάνω εἰς τὰ
μαξιλάρια, μέσα εἰς τὴν πλημμύραν τοῦ ἡλίου,
πού ἐχύνετο ἐπάνω εἰς τὸ κρεβάτι τῆς.

Ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον τῆς θερμάστρας
ἦτο ἡ φωτογραφία τοῦ Ἀλέκου Κλαδά μὲ τὴν
στολὴν τοῦ εὐέλπιδος. Ὁ Ἀλέκος ἔμαθε τὸν
θάνατον τῆς Κλάρας εἰς ἓνα μακρὸν χωριὸ τῆς
Θεσσαλίας, ὅπου εἶχε φέρε, μαζὶ μὲ τὴν ἀπελ-
πισίαν τοῦ χωρισμοῦ, μίαν ζωηρὴν εἰκόνα ἀπο-
χαιρετισμοῦ δίπλα εἰς τὸ μεγάλο συντριβάνι τοῦ
κήπου, τὸ χερμένον κάτω ἀπὸ τὰ ψηλὰ δέν-
δρα. Καὶ μέσα εἰς τὰ στενά σοκάκια τοῦ χω-
ριοῦ, εἰς τὰ μελαγχολικὰ μακρονάρια τοῦ στρα-
τῶνος, μέσα εἰς τὰ πτωχικὰ μαγαζεῖα τῆς
ἀγορᾶς, ὁ Ἀλέκος Κλαδάς ἔβλεπε πάντοτε
ἄθελα ἐμπροσθὰ του τὸν κῆπο μὲ τὸ μεγάλο
συντριβάνι καὶ ἄπλωνε τὴν πολυτέλειαν τῆς
ψυχῆς του ἐπάνω εἰς τὰ πτωχικὰ χαλάσματα
καὶ εἰς τὰ μελαγχολικὰ καλδερμία.

Ὅταν συνῆλθε ἀπὸ τὴν φρικτὴν παραξάλην,
ἀπὸ τὸ τρομακτικὸν κτύπημα πού τοῦ ἔκατέ-
βασεν ἓνα ἐξαχνικὸ σφυρὶ ἐπάνω εἰς τὰ μιλίγ-
κια του, τίποτε δὲν εἶχεν ἀλλάξει ἐμπρὸς εἰς
τὰ μάτια του. Πάντα ὁ κῆπος, ὁ ἴδιος κῆπος,
μὲ τὸ μεγάλο συντριβάνι, μὲ τὴν βαρεῖα μω-
ρωδιὰ τῶν ἀνθισμένων δένδρων. Καὶ ἡ Κλάρα,

ζωηρή εμπρός του, κρύπτουσα την συγκίνηση του χωρισμού με μίαν άσυνειθιστην ζωηρότητα και με μίαν όδυνήραν προσπάθειαν αξιοπρεπείας, όρθη εμπρός του, με τό έλαφρόν μπα- στούνακι εις τό χέρι της, κόκκινη μόνον, πολύ κόκκινη, με ένα βλέμμα παράξενον, στενοχωρημένον, ένα βλέμμα που έγύρευε καταφύγιον, που έγύρευε να κρυφθῆ μέσα εις τούς θάμνους και μέσα εις τίς σκιές.

— Δέν θάρησεται πολύ, κύριε 'Αλέκο—τόν έλεγε κύριον πάντα με ένα τόνον ό όποιος έκα- μνε τό : κύριε 'Αλέκο, τόσον χαιδευτικόν, ώστε έκοκκίνιζεν ή ίδια κάθε φοράν, που έπρόφερε την κοινοτάτην φράσιν. — Δέν ει'ν έτσι κύριε 'Αλέκο ;

Και έφαινετο τόσον εύχαριστημένη και τόσον άπαθής, εμπρός εις τά μάτια του νέου, ό ό- ποιος δέν έγνώριζε τά παράξενα μυστικά της γυναικείας ψυχής, και ό όποιος έρεθιζετο και άγανακτούσε εις την θλιβερήν αυτήν ώραν του χωρισμού, γνωρίζων πόσον τόν άγαπούσε και μη είμπορών πάντα να εξηγήση αυτήν την ψυ- χραιμίαν και αυτήν την γεναιότητα.

— Τί κακία που είσαι, Θεέ μου, και τί αναίσθητη, τίς είχαν επιπῆ και τί μάτια του είχαν γεμίσει από δάκρυα, τά όποια έζητούσε να κρύψη άδέξια.

Και ή Κλάρα, ή όποια έβιάζετο να δώση ένα τέλος εις την σκηνήν, ή όποια έβιάζετο να κλεισθῆ εις την κάμαρά της, βλέπουσα ότι δέν είμπορούσε πλέον να εξακολουθήση τό παιγνίδι αυτό της αξιοπρεπείας, αισθανομένη ότι την έπιγιναν τά δάκρυα, με τελευταίαν προσπάθειαν, κόκκινη τώρα περισσότερο από ποτέ, του έ- σπριζε τό χέρι και με ένα γέλιο, του όποιου αυτός ένοιωσε μόνον την σκληρότητα, χωρίς να νοιώθῃ την αλήθειαν :

— Τί παιδί που είσαι, τί μεμπές που είσαι.

“Ελα, πήγαινε, ώρεσούλα . . .

Και έγύρυσεν απότομα και έχάθη πεταχτή, μέσα εις τά δένδρα, με τό ξανθό κεφαλάκι ά- ναμμένον από τίς τελευταίες ακτίνες του ήλιου, μέσα εις τά χαιδευτικά άνεμίσματα μιās λευ- κής έσάρπκας. . .

“Ητο πάντα εμπρός του, όπως την στιγμήν αυτήν του χωρισμού, μέσα εις τόν μεγάλο κή- πον, δίπλα εις τό συντριβάνι τό γεμάτον από νυμφαίες και χρυσά ψάρια, ζωντανή πάντοτε και κακία και μυστηριώδης, δίπλα εις την σκιάν του πένθους, ή όποια έγέμιζε την ψυχή του και ή όποια ένάρκονε την εύθυμίαν του, ένός πένθους, τό όποιον δέν είμπορούσε να σκο- τώση μέσα του την Κλάραν.

— Τί περίεργο κορίτσι που είναι! Δέν είμπού- ρεσα ποτέ να την κατάλαβω. “Όταν γυρίσω εις την 'Αθήνα θα της πληρώσω όλες τίς κακίες της, θα βρω τόν τρόπον να της πληρώσω όλη την άναίσθησίαν της. . .

Και τά έλεγεν αυτά ύστερα από ώρες όλό- κληρες δακρύων και άπελπίσις, ύστερα από την τραχικώτερην αντιμετώπισιν του θανάτου της. Και έκαμνε σχέδια συναντήσεων και εκδι- κήσεων και πειραγμάτων, εμπρός εις τό χάος του αιωνίου χωρισμού, τό όποιον δέν είμπορούσε να χωρέση ό νους του.

“Η Κλάρα δέν είχε πεθάνη, ώρισμένως δέν είχε πεθάνη τόν περασμένον άπρίλιον. . .

“Ένα πρωί - είχαν έλθει ό πόλεμος—ένα πρωί ό άνθυπολοχαγός 'Αλέκος Κλαδάς, έστέκτο όρθιος επάνω εις τό πρόχωμα των Δελειριών. ‘Ο θεσσαλικός κάμπος έγυπνούσε τρομαγμένος από τό σφύριγμα των πρώτων όβιδων και έτίναζεν από πάνω του την πρωϊνήν καταγινιάν. ‘Ο άν- θυπολοχαγός Κλαδάς, όρθιος επάνω από την πυροβολαρχίαν του, με τά κιάλια καρφωμένα εις τά μάτια του, ακολουθούσε τό ζετούλιγμα της έγθρικῆς μυρμηκιάς. Οι όβιδες έσθναναν τώρα όλίγα μέτρα εμπρός εις τό πρόχωμα, καθεμία με καινούριαν προσπάθειαν καταστρο- φής. ‘Ο Κλαδάς έκατέβασε τά κιάλια του από τά μάτια και έπρόσταξ :
— Πύρ ! . . .

Μία έγθρική όβις έσκασεν εμπρός εις τά πό- δια του. “Ένα κομάτι έκαρφώθη εις τό κού- τελό του. ‘Ο άνθυπολοχαγός 'Αλέκος Κλαδάς έσφωρίσθη επάνω εις τό πυροβόλον. ‘Η Κλάρα είχε σκοτωθῆ.

Ηαῦλος NIPBANAS

ΚΑΡΔΑΚΙ

Τ' άγνωφα βεποθέμελα του άρχαίου Ναού 'ς τό έργο άκροβαλίσσιο πλάι Χορταριασμένα κοίτονται. Γελάει Γύφου όμορφάδα κόσμου πάντα νέου. Και λέω που ακόμα άπ' την κορφή του ώρατου Βουνού 'ς τ' άσπρα ντυμένη βοοδόλαι ‘Η άρχαία ζωή κι' άφθού φεγγοβόλαι Λαμπρός ναός τεχνίτη Κερκυραίου. Χρυσόνευρο, σε βλέπω γιατί μ' έχει Μαγέψει τό νερό 'ς την κρούα βρούση, Που μέσασε από τ' άγιο χῶμα τρέχει. “Έτσι κάποιος θεός θα τό 'χει όρίσει Κι' όποιος ξένος εκεί τό χέλι βρέχει Στά γονικά του πλιά δε θα γυρίση.

M.

Ο ΜΑΙΤΕΡΛΙΓΚ ΚΑΙ ΤΟ ΔΡΑΜΑ

‘Η Τέχνη φαίνεται πώς ξανανθίζει τόρα στη Βελγική, που τη γνωρίζουμεν έμεις μονάχα για πατριδα του στρατηγού Βριαλμών, του περι- φήμου διδασκάλου της όχρωματικής, αν δέν έχω λάθος· αλλά τό ξανάνθισμά της, όπως άλ- λοτε, σε περασμένους αιώνες, γέννησεν έργα ζωγραφικής άθάνατα, γεννοβολάς : τώρα έργα λογοτεχνικά, ποιήματα σαν εκείνα του Ver- haeren και του Μαίτερλιγκ.

‘Ο Μαίτερλιγκ είναι ό τόσο φημισμένος, ός και νέος ακόμα,—γεννήθηκε τό 1862—δραμα- τογράφος του «Πελέα και της Μελισσάνδας», του «Θανάτου του βασιλόπουλου Τινταγκιλ», του «Ξένου», του «Σπιτιού», της «Πριγγί- πισσας Μαλένας», είναι ό μυστικιστής πεζογρά- φος τόσο ποιητής κι' αυτού όσο και στά δρά- ματά του—των φιλοσόφων σελίδων του «Θη- σαυρού των φτωχών» και της «Σοφίας και Μοίρας». Φιλόσοφος ποιητής, δηλαδή άν- θρωπος που έχει μια δική του ξεχωριστή θεωρία της ζωής και τη θεωρία του εκφράζει και τη ζωή εξηγεί σε μια γλώσσα δική του ξεχωριστή, σε μίαν άκατάπαυτη δημιουργίαν έκώνων και συμβόλων **ποιητής**, με όλη του λόγου τη σημασία.

‘Εδώ και λίγα χρόνια ό φλογερός λογογρά- φος, ό γάλλος Μιρμπώ, πάντοτε διαλαλητής των ώραίων και των μεγάλων, τότε βάρτισε σε ένα του άρθρο αξέχαστο στο «Φιγαρό», «Βελγο Σαίξπηρ». Από τότε ή φήμη του Μαίτερλιγκ γύρισε κόσμους· άπλόηθη στην Ευρώπη και στην ‘Αμερική· δυό ξακουστοί κρι- τικοί, στη Γαλλίαν ό ‘Ιούλιος Λεμαίτρ, και στην ‘Αγγλίαν ό Arthur Symons, με θαυ- μασμό μιλούνε για τη μεγαλοφυία του.

‘Ευθύς από τό δεύτερο έργο του, από την «Πριγγίπια Μαλένα», γράφει ό τρανός όμό- τεχνός του, ό Βεραιρέν, πῆρεν ό Μαίτερλιγκ επι- βλητική τη θέση του. ‘Αλλ' όπωσδήποτε, πρω- του γράψῃ τό περίφημο δράμα, είχε στιγμουργήσει τά «Θερμοκήπια» κι' άμέσως ήρθε στην πρώτη γραμμῆ. Κοντά σε τετρατάσιχα που έδε χυοταν κάπως και του Βερλαϊν ή έπιρροή, κάτι κομμά- τια ξαφνικής νεότητας, έμπνευσμέν' από την άρρώστια, από τό νοσοκομείο και από τό θά- νατο. Και σκοπούσαν μίαν άπάντητη άγω- νίαν, μια θλίψη άσυνειθιστη και τερατώδη, ένα βαθύ και άπλό παράπονο, βγαλμένον από τά

όρμέφυτα τά σφραγισμένα μέσα στα άδύτα του είναι μας. Κάτι που ήταν άδύνατο να εξηγηθῆ, μα κάτι που τρυπούσε τά βαθειά της ψυχής κι' εύρισκε μόνο δικαιολογία σ' όλό- κληρο τό άνεξήγητο και σ' όλόκληρο τό μυστή- ριο. “Ηταν ή γλώσσα, ή καλλίτερα, τό τραύ- λισμα του άσυνειδήτου, ή καλλίτερα, του ήπο- συνειδήτου. Οι βλάκες γελούσαν· οι στενοκέφαλοι και οι λογικεύμενοι ζητούσαν να τους τά εξη- γήσουν. Δέν παραδέχονταν πώς μέσα στα κατώ- γεια της ψυχῆς υπάρχουν σκοτεινότερες γω- νίες.»

Φέρνω εδώ, έτσι πρόχειρα, ένα ποιηματάκι, από τά «Θερμοκήπια», όχι από τά δυσκολώ- τερα και τά πλέον σημαντικά :

«Κάτω από τό νερό του ‘Ονειρου που ύψώ- νεται - ‘Η ψυχή μου φοβάται, ή ψυχή μου φο- βάται! - Και τό φεγγάρι φέργει μέσα καρδιά μου, - Στού όνειρου μέσα τίς πηγές βυθισμένην.

«Κάτω από τη στυγνή πληξῆ του κα- λαμιώνα—Μόνα τά βαθειά του κόσμου άντι- φεγγίσματα, - Κρίνα, βαγιόκλαδα και ρόδα— Κλαίνε ακόμα στα βάθη των νερών.

«Τά νθηια ξεφυλλίζουν ένα ένα—‘Απάνω στο άντιφεγγισμα του ουρανού—Για να κατέβουν αιώνια—Μέσα στού όνειρου τό νερό και στο φεγγάρι μέσα.»

‘Αλλά στο δράμα φανερώνεται όλη ή δημι- ουργική πρωτοτυπία, όλη ή άκατανίκητη γου- πεία της ποιήσεως του Μαίτερλιγκ. Μερικά θεωρητικά λόγια του ίδιου του ποιητή μπουρόν να μας δώσουν να καταλάβουμε τί λογῆς είναι ή τέχνη του ζωηρότερ' από κάθε άναλυσι του έρ- γου του.

«‘Ο «Σόλνες ό οικοδόμος» -γράφει ό Μαί-τερλιγκ, για τό γνωστόν έργο του ‘Ίψεν, είναι δράμα χωρίς δράσι σχεδόν· και γι' αυτό τό βρισκω θαυμαστό. ‘Ο «Σόλνες» είναι από τά πρώτα νεώτερα δράματα που μας δείχνουν τη σοβαρότητα και τό τραγικό μυστήριο της συνειθισμένης και της ακίνητης ζωής. Σχεδόν όλοι οι τραγικοί συγγραφείς δέν κοιτάζουν παρά τη ζωή της βίας και τη ζωή του άλλου. Τό θέατρό μας είναι άναρχισμός· ή δραματική τέχνη μένει πίσω. . . ‘Η ζωή μας ό,τι γραφικόν έχασεν από την επιφάνειά της, τό κέρδισε σε ψυ- χολογικό βάθος, σε πνευματική σοβαρότητα. . . ‘Ο πε- ριττός πάταγος μιās τέχνης με τά βίαια πάθη, νίγηι την πιο βαθειά, αλλά δειλή και κρυφή φωνή των όντων και των πραγμάτων. . . Οι τραγικοί μας συγγραφείς, όπως και οι μέτροι

ζωγράφοι τῶν ἱστορικῶν θεμάτων, θέτουν ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἔργων στὴ σφοδρότητα τοῦ ἀνεκδότου ποῦ ξαναπλάθουν... Καὶ τί μποροῦν νὰ μοῦ εἰποῦν ὅσα — μιᾶς γιὰ τοὺς δραματικούς ἥρωας— ποῦ δὲν ἔχουν παρὰ μίαν μόνιμην ἰδέαν, καὶ δὲν ἔχουν καιρὸ νὰ ζήσουν, γιὰτί πρέπει νὰ ξεκάμουν ἕναν ἀντίζηλο, μίαν ἐρωμένην; Πηγαίνω στὸ θέατρο μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδῶ κάτι τι βγαλμένον ἀπὸ τὴς πηγῆς καὶ ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς, κάτι ποῦ δὲ μοῦ ἔτυχε, μήτε καὶ μπορῶ νὰ βλέπω καθεμέρα. Πηγαίνω ἐκεῖ μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀγναντεύω γιὰ μιά στιγμὴ τὴν ὠμορφιά, τὸ μεγαλεῖο, καὶ τὴ σοβαρότητα τοῦ ταπεινοῦ μοῦ εἶναι τοῦ καθημερνοῦ. Καὶ περῶ στὸ θέατρο τὴς χειρότερες ὥρες. Δὲν ξανοίγω ἐκεῖ, συχνὰ πυκνά, παρὰ ἕναν ἄνθρωπο ποῦ φλύαρο μοῦ λέει γιὰτί εἶνε ζηλιάρης, γιὰτί φαρμακῶνι καὶ γιὰτί σκοτώνει... Θαυμάζω τὸν «Ὁθέλλο», ἀλλὰ δὲ μοῦ φαίνεται πῶς ζῆ τὴν ἱεροσεβάσμια ζωὴ τοῦ «Ἀμλέτου», ποῦ ἔχει τὸν καιρὸ καὶ ζῆ, γιὰτί δὲν ἐνεργεῖ.» Κ' ἔδω ὁ Μαίτερλιγκ συγκεντρώνει τὴ μυστικὴ θεωρία τῆς τέχνης του στὰ ἐξῆς λόγια ποῦ καθρεφτίζουν καθαρὰ ὅλο του τὸ θέατρο.

«Μοῦ ἔτυχε νὰ πιστέψω πῶς ὁ γέρος ποῦ κάθεται στὸ κάθισμά του καὶ ἡσυχᾶ περιμένει κοντὰ στὸ λύχνου του, κ' ἀκούει, χωρὶς νὰ ξέρη, ὅλους τὸς αἰώνιους νόμους ποῦ κυριαρχοῦν γύρω ἀπὸ τὸ σπῆτι του, κ' ἐρμηνεύει, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει, τί εἶνε μέσα στὴ σιγαλιά τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων καὶ στὴ φωνούλα τοῦ φωτός, καὶ ὑπομένει τὴν παρουσία τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς μοίρας του, καὶ γέρνει λίγο τὸ κεφάλι, χωρὶς νὰ ὑποπτεύη πῶς ὅλες τοῦ κόσμου αὐτοῦ οἱ δυνάμεις παραστῆκουν καὶ ἀγρυπνοῦν μέσα στὴν κάμαρα σὰν προσεκτικὲς ὑπηρέτριες, καὶ δὲν ξέρει πῶς ὁ ἴδιος ὁ ἥλιος βασιάζει ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄβυσσο τὸ τραπέζι ποῦ ἀκουμπάει, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀστέρι τοῦρανοῦ, μήτε δύναμις τῆς ψυχῆς, ποῦ νὰ μένουν ἀδιάφορα καὶ στὸ σάλεμα ἐνὸς βλεφάρου ποῦ πέφτει ἢ ἐνὸς στοχασμοῦ ποῦ ὑψώνεται, — μοῦ ἔτυχε νὰ πιστέψω πῶς ὁ γέρος αὐτὸς ὁ ἀκίνητος Ζῶσης ἀληθινὰ μὲ μιά ζωὴ βαθύτερη, πλεόν ἀνθρώπινη καὶ καθολικώτερη ἀπὸ τὸν ἐραστὴ ποῦ στραγγαλίζει τὴν ἐρωμένη του, ἀπὸ τὸν στρατηγὸ ποῦ κερδίζει μιά νίκη, ἀπὸ τὸν ἄντρα ποῦ ἐκδικεῖται τὴν τιμὴ του.»

Ὁ Μαίτερλιγκ καταφεύγει στὴν ἀθάνατη τέχνη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τραγικῶν γιὰ νὰ στηρίξη τὴ θεωρίαν του. Δὲν παραγνωρίζει τὴ μεγάλη διαφορά τοῦ ἀρχαίου ἀπὸ τὸ νεώτερον

ιδανικὸ στὸ θέατρο, κηρύττει ὁμοῦς—καὶ δικαιολογεῖ τὸ κύρυγμα του— πῶς τὸ περισσότερον καὶ τὰ καλλίτερα ἔργα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλῆ εἶνε τραγωδίαι τῆς ἀκίνητης ζωῆς, μὲ θέματα λιτότερα καὶ ἀπὸ τὰ πλεόν ἀπλὰ δράματα τῶν ἡμερῶν μας.

«Μοῦ φαίνεται, λέει ἄλλου, πῶς τὸ θεατρικὸν ἔργο πρέπει κυρίως νὰ εἶνε ποιῆμα» ὅ, τι ὀνομάζομε στὸ θέατρο χαρακτηρῆρα εἶνε σημάδι κατώτερον ἀνθρωπισμοῦ. «Ὅσο ψηλότερ' ἀνεβαίνει ἡ ἀνθρωπότης, τόσο ἐξαφανίζεται τὸ ἥθος... Εἴμαστε τόσο διαπρασμένοι ἀπὸ τὴν ἀσχημιά τῆς ζωῆς, ὥστε ἡ ὠμορφία δὲ μᾶς φαίνεται πλεόν, ἢ δὲ μᾶς φαίνεται ἀκόμα ζωὴ. Καὶ ὁμοῦς ἀκόμα καὶ στὸ πεζὸ γραμμένον δράμα καμμιά φράσι δὲν πρέπει νὰ βάζομε ποῦ θὰ ἦταν πεζολογία σὲ δράμα γραμμένον ἔμμετρα. Γιὰτί ἡ πεζολογία, αὐτὴ καθαυτὴ δὲν εἶνε μόνον κάτι τι ποταπὸν, ἀλλ' εἶνε παράβασις αὐτοῦ τοῦ νόμου τῆς ζωῆς.»

Τὴ γλῶσσα ποῦ γράφτηκαν τὰ φιλοσοφικὰ μελετήματα τοῦ «Θησαυροῦ τῶν φτωχῶν», ὁ ἄγγλος κριτικὸς Symons λέγει πῶς εἶνε ἀσυγκρίτως ὠραιότερη ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν δραμάτων τοῦ Μαίτερλιγκ. Καὶ ὁμοῦς ὁ ἴδιος κριτικὸς τὴ γλῶσσ' αὐτῆ τῶν δραμάτων παρασταίνει ὡς ἐξῆς: «Σὰ μιά θρησκευτικὴ γὰ λήνη χύνεται στὰ μυστικὰ ἐκείνα λόγια, μέσα στὰ ὁποῖα φρόντισεν ὁ συγγραφεὺς νὰ μπάσῃ τὴ θεία μονοτονία ἐκείνη ποῦ εἶν' ἐν' ἀπὸ τὰ κατορθώματα τοῦ μεγάλου ὕφους. Ποτὲ ἡ ἀπλότης δὲν πρόβαλε περισσότερον στολισμένη, μήτε ἡ ὠμορφία περισσότερον αἰσθητὴ μὲς' ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς.»

Θεωρίαι σὰν αὐτῆς ποῦ παραπάνω ἐσημειώσαμεν, ὅσο καὶ ἂν εἶνε καλλιτεχνικὰ γραμμένες, δὲν θὰ ἐβάρυναν βέβαια καὶ πολὺ, ἂν δὲν ἐβρισκαν ἐφαρμογὴ στὰ πλαστικὰ ἔργα τοῦ Μαίτερλιγκ· ἐκεῖ τὰ ἄβλα φοροῦν σάρκα, ποῦ ὅσο καὶ ἂν εἶνε αἰθερόπλαστη κ' ἐκείνη, τὰ στεφάνωνει μὲ κάλλος πρωτόφαντον ἄρραστο, καὶ τὰ κάνει ἀντικείμενα σεβάσμου καὶ εἰδωλα λατρείας.

Κάποιον εἰκόνα τῆς δυσκολοπίαστης, καὶ ὁμοῦς τόσο βαθυστάλατης ὠμορφιάς τῶν δραμάτων τοῦ βέλγου ἱεροφάντη ἄς κοιτάξομε μὴπως μᾶς δίνει ὁ σκελετὸς ἐνὸς ἀπὸ αὐτὰ: εἶνε «ὁ θάνατος τοῦ Τιντσακίλ». Ἴδου αὐτὸς:

Τὸ μικρὸ βασιλόπουλο βρίσκεται σ' ἕνα νησί χωρὶς ὄνομα· κοντὰ του οἱ δύο ἀδερφοὺς του, ἡ Ὑγκραίνη καὶ ἡ Μπελλεγκέρη. Ἡ γριὰ βασιλισσα, ἡ μάμη τους, τέρας ἀόρατο καὶ ἀγνώ-

ριστο, πρόσταξε νὰ θανατωθῆ τὸ ἀγγονάκι τῆς, τὸ βασιλόπουλο· γιὰτί; δὲν τὸ ξέρομε ποιά εἶν' αὐτὴ ἡ γριὰ βασιλισσα; δὲν τὸ καλογνωρίζομε: «Δὲ δείχνεται, λέει ἡ Ὑγκραίνη· ζῆ ἐκεῖ μόνη, καταμόναχη στὸν πύργο τῆς· εἶνε ἡ μάνα τῆς μάνας μας, καὶ θελεῖ νὰ βασιλεύη μόνη. Δὲν εἶνε ὠραία, ἀλλὰ γίνεται τεράστια... Στέκει στὴν ψυχὴ μας σὰν πλάκα τάφου...» Ἡ βασιλισσα στέλνει τὴς σκλάβας τῆς νὰ σκοτώσουν τὸ βασιλόπουλο. Ἄλλ' οἱ ἀδερφοὺλες τὸ παραστῆκουν· τὸ βάζουν ἀνάμεσόν τους νὰ κοιμηθῆ καὶ γιὰ νὰ τὸ ἀσφαλίσουν, τοῦ δένουν τὰ χερσάκια μὲ τὰ μακρὰ μαλλιά τους γιὰ νὰ μὴν τις τὸ πάρουν τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου των. «Οἱ σκλάβες ὁμοῦς κόβουν μὲ ψαλιδία τὰ μαλλιά τῶν δυὸ ἀδερφάδων, καὶ παίρνουν τὸ βασιλόπουλο, ποῦ κοιμισμένον πάντα σφίγγει στὰ χερσάκια του τὴς κομμένες πλεξίδες.

Μιά μεγάλη σιδερένια πόρτα κάτω ἀπὸ ζοφερώτατους θόλους. Ἡ Ὑγκραίνη ἀνέθηκε ψηλὲς ψηλὲς σκάλες· πέρασε μακρὲς μακρὲς γαλιάρεις ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ βέλειπε σὲ κάποιον σκαλοπατὴ ἀπὸ μιά τοῦφρα χρυσῆ—τὰ μαλλιά—κι αὐτὸ τις δείχνει τὸ δρόμο. Φτάνει στὴν πόρτα. Καταπαγωμένη. Χωρὶς κλειδιωνιά, χωρὶς σταφιδία. Τούφρες χρυσῆς πιασμένες ἀνάμεσα στὰ φύλλα τῆς «Τιντσακίλ! Τιντσακίλ!...» Ἀκούοντ' ἀλαφρὰ χτυπήματα ἀπὸ τὴ μέσα μεριά τῆς πόρτας. Εἶνε τὸ μικρὸ βασιλόπουλο: «Ὑγκραίνη, ἀδερφοῦλα, ἀνοίξε γρήγορα. Δὲν μπόρεσε νὰ μὲ κρατήσῃ... Τῆς ἔφυγα... Τὴ χτύπησα... Μὰ ἐρχεται...» Ἀλλὰ τοῦ κἄκου χτυπάει ἡ ἀδερφοῦλα ν' ἀνοίξῃ τὴν πόρτα. «Μὴ φοβᾶσαι ἀδερφάκι μου... μὰ δὲ βλέπω...» «Ὡ! μὰ ἐγὼ βλέπω τὸ ρῶς σου· εἶνε ἡμέρα κοντὰ σου· ἔδω δὲ βλέπω πιά.» — «Μὲ βλέπεις; ἀλλὰ πῶς μὲ βλέπεις; δὲν ὑπάρχει γραμμαδά...» — «Ὡ! εἶνε μιά ἔδω! Ἄλλὰ τόσο μικρὴ· μήτε βελόνι δὲν χωράει...» Καὶ χτυπάει δυνατὰ ἡ Ὑγκραίνη τὴν πόρτα καὶ συντρίβει ἐπάνω τῆς τὸν πῆλινον λύχνου ποῦ βαστούσεν. «Ἄλλοιμονο! λέει τὸ παιδάκι, δὲ βλέπω πιά τὴ μικρὴ φωτεινὴ γραμμαδά.» Καὶ μαζὶ νοιώθει ἕνα χέρι ποῦ τοῦ σφίγγει τὸ λαιμό. «Ἐκείνη! Ἐκείνη! μὲ δρᾶχνει ἀπὸ τὸ λαιμό...» Ὡ! ἀδερφοῦλα Ὑγκραίνη, ἔλα ἔδω... — Πόλεμα, βοήθησε, ξέσχισέ την... Θὰ σὲ βοηθήσω... φίλησε μὲ μὲς' ἀπὸ τὴν πόρτα... — Ἐδῶ... ἔδω; λέει τὸ παιδάκι μὲ φωνὴν ποῦ λίγο λίγο ἀδυνατίζει. — Ἐδῶ, ἔδω σοῦ δίνω τὰ φιλιὰ μου, τ' ἀκούεις; Ἀκόμα, ἀκόμα... — Κ' ἐγὼ σὲ φιλοῦ... ἔδω... ἀδερφοῦλα Ὑγκραίνη!... Ὡ! Καὶ τὸν πνίγει τὸ χέρι

τῆς βασιλισσας.» Καὶ γροικᾶς ποῦ πέφτει τὸ κορμάκι πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα... «Καὶ αὐτὸ εἶνε τρομερὸ, γράφει ὁ Ἰούλιος Λεμαίτρ, ἀκριβῶς γιὰτί κανεὶς δὲν εἶδε τίποτε, οὔτε τὸ παιδί τρεμουλιαστὸν ἀπὸ τὸ φόβο, οὔτ' ἐκεῖνη, ποῦ μήτε τὸνομά τῆς ξέρομε... Ἄπὸ τὰ πράγματα ποῦ βλέπονται καὶ ἀπὸ τὰ πράγματα ποῦ λέγονται εἶνε ἀπείρως παθητικώτερα τὰ πράγματα ποῦ μαρτυροῦνται. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἶπε κάπου ὅτι τίποτε δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον ἀπὸ ἕνα τοῖχο ποῦ πίσω του κάτι συμβαίνει. Αὐτὸς ὁ τραγικὸς τοῖχος εἶνε σὲ ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ Μαίτερλιγκ.»

Ὁ Βέλγος ἀριστοτέχνης εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἀγνώστου, τοῦ μυστηριώδους, τοῦ φοβεροῦ, τοῦ ἀπίστευτου τραγικοῦ· τοῦ τραγικοῦ ποῦ παίρνει μὲς' ἀπὸ αὐτὴ τὴ νερομάνα τῆς ζωῆς· βλέπουμε στὸ ἔργο του ὅχι πλεόν τὴν ἐξαιρετικὴν στιγμὴ, ἀλλ' αὐτὴ τὴν οὐσία τῆς ὑπάρξεως. Ἐδειξε καὶ τοῦτος τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ Ταίν. «Μπορεῖ κανεὶς μὲ κανόνες ἄλλους παρὰ τοὺς κλασικοὺς καὶ ἐναντίους μάλιστα τῶν κλασικῶν, ἢ καὶ χωρὶς ν' ἀκολουθήσῃ κανένα κανόνα, νὰ πλάσῃ ἀριστουργήματα.» — Μὲ σύμβολα τόσο ἀπλὰ ὅσο καὶ βαθεῖα, παρμένα πότε ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν παραμυθιῶν, πότε ἀπὸ τὰ συνειθισμένα τῆς ζωῆς, μὲ γλῶσσα μόλις κάτι περισσότερον ἀπὸ ψιθύρισμα, καὶ κάτι λιγώτερον ἀπὸ τὴ σιωπὴ, μὲ μιά μονάχη νότα, ἀλλὰ τονισμένη ἀπαράμιλλα, ἔφερε μὲ μιάς τὴ δραματικὴ Τέχνη, ὑπερ' ἀπὸ τὸν Ἴψεν, σὲ κάποιον νέον ὕψος, ποῦ κανεὶς δὲν τὸ περίμενε. Οἱ ξένοι ρουτινιέρηδες ἀπὸ καιρὸ ἐπαφῶν νὰ γελῶν μὲ τοὺς λεγόμενους decadents καὶ symbolistes. — ἀνόητες ἐτικέτες τοῦ ὄχλου. — Μόνον τῆς ἀτυκτικῆς ρουτινας ἡ ἐλλ. ἡγορασπεία χρέος τῆς ἀκόμα νομίζει; νὰ γελᾷ καὶ μ' αὐτοὺς καὶ μὲ ὅτι, ἔτυχε νᾶχη μιά κάποια συγγένεια, ἔστω καὶ μακρυνή, ὅχι μὲ τὴ συμβολικὴ τέχνη, ἀλλὰ μὲ τὴν Τέχνη, χωρὶς ἐπιθετο.

ΑΡΙΑ

Η ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΙΡΑ (Ἀπὸ τὸ νέον βιβλίον τοῦ Μωρίς Μαίτερλιγκ)

Ἄς μὴ ξεχνᾶμεν ποτέ, ὅτι τίποτε δὲν μᾶς συμβαίνει, τὸ ὅποιον νὰ μὴν ἦνε σύμφωνον μὲ τὴν φύσιν μας. Κάθε περιπέτεια ποῦ παρουσιάζεται, παρουσιάζεται εἰς τὴν ψυχὴν μας μὲ τὴν μορφήν τῶν συνειθισμένων σκέψεων μας καὶ καμμίαι ἥρωικὴ εὐκαιρία δὲν ἔτυχε ποτέ εἰς ἐ-

κείνον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ πολλὰ χρόνια δὲν ἦτο κρυβὸν καὶ σιωπηλὸς ἦρως. Ἀνέβα ἐπάνω στὸ μέσον ἡ κατέβα μέσα στὸν κωφί. Μόνον τὸν ἑαυτὸν σου θάπαντήσης στὸν δρόμον σου. Ἐάν ὁ Ἰούδας ἔβγη τὸ βράδυ ἀπὸ τὸ σπίτι του τὸν Ἰούδα θάπαντήση καὶ θὰ εὕρη πάντα τὴν εὐκαιρίαν νὰ προδώσῃ. Ἄν ὁμοῦς ὁ Σωκράτης ἀνοιξῇ τὴν θύραν του, τὸν Σωκράτη πάλι θὰ συναντήσῃ στὸ κατώφλι του καὶ θὰ εὕρη τὴν εὐκαιρίαν νὰ φανῇ σοφός. Οἱ τύχες μας τριγυρίζουν ὀλόγυρά μας, ὅπως οἱ μέλισσες τριγυρίζουν ὀλόγυρα στὴν κυψέλη. Περιμένουν τὴν μητέρα —ιδεάν νὰ ἔβγη ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας, καὶ μαζεύονται γύρω της ὅταν φανῇ ἐκείνη. Πέστε ψέμματα καὶ τὸ ψέμμα θὰ χυμίσῃ ἐπάνω σας. Ἀγαπήσατε καὶ οἱ περιπέτειές σας ὄλες θανάτρισαν ἀπὸ ἔρωτα. Φαίνεται πῶς τὸ πᾶν ὀλόγυρά μας δὲν περιμένει παρὰ ἓνα ἑσωτερικὸν σημεῖον καὶ ἂν ἡ ψυχὴ μας γίνῃ σοφώτερη τὸ βράδυ, ἢ δυστυχία, ποῦ θὰ τὴν συντύχῃ τὸ πρωί, θὰ γίνῃ σοφώτερη κ' ἐκείνη.

Ποτὲ μεγάλα ἑσωτερικὰ γεγονότα δὲν τυχαίνουν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔκαμαν τίποτε διὰ νὰ τὰ προκαλέσουν. Καὶ ὁμοῦς τὸ παραμικρότερον συμβῆν τῆς ζωῆς κρύβει μέσα του τὸν σπόρον ἐνὸς μεγάλου ἑσωτερικοῦ γεγονότος. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἰνε σκλάβοι τῆς διακαιοσύνης καὶ κάθε ἄνθρωπος πέρνει τὸ μερίδιον ποῦ τοῦ ἀξίζει. Γινόμεθα ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποῦ ἀνακαλύπτωμεν μέσα εἰς τίς εὐτυχίες ἢ τίς δυστυχίες, ποῦ μᾶς τυχαίνουν, καὶ οἱ πλέον ἀνεπίστευτοι ἰδιοτροπίες τῆς τύχης συνειθίζουσι νὰ πέρνουσι τὴν μορφήν τῶν σκέψεών μας. Τὸ ἔνδυμα, τὰ ὄπλα καὶ τὰ στολίδια τῆς μοίρας εὐρίσκονται στὴ προηγουμένη μας ζωῆ. Ἄν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Θεορίτης χάσουν τὸν μοναχογιό τους τὴν ἴδιαν ἡμέραν, ἢ δυστυχία τοῦ Σωκράτους δὲν θὰ ἦνε παρόμοια μετὰ τὴν δυστυχία τοῦ Θεορίτου. Καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος, τὸν ὁποῖον θεωροῦμεν ἀμετάβλητον, ἔχει ἄλλες συνήθειας, ἄλλες χειρονομίας καὶ ἄλλα δάκρυα εἰς τὰ σπῆτια τῶν καλῶν καὶ ἄλλα εἰς τὰ τὰ σπῆτια τῶν κακῶν. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία καθαρίζονται πρὶν κτυπήσουν τὴν θύραν τοῦ σοφοῦ καὶ πῶς χαμηλότερον τὸ κεφάλι ὅταν πρόκειται νὰ ἔμβουν σὲ μίαν μετρίαν ψυχὴν.

Ἄν ὁμοῦς γινόμεθα σοφοὶ ξεφύγομεν ἀπὸ μερικὰς ἑσωτερικὰς περιπέτειας τῆς τύχης μας. Ἐπάρχει σὲ κάθε ἄνθρωπον μίαν κάποιαν ἐπιθυμία

σοφίας, ἢ ὁποία θὰ ἠμπορούσε νὰ δώσῃ τὴν μορφήν τῆς συνειδήσεως σὲ πολλὰ τυχαῖα πράγματα τῆς ζωῆς. Καὶ ὅτι ἐπῆρε μέσα μας τὴν μορφήν τῆς συνειδήσεως δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τίς ἐξωτερικὰς δυνάμεις. Ἐνα βάσανο, τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ σας μετεμόρφωσε σὲ γλύκα, σ' ἐπισείκει ἢ σὲ ὑπομονητικὰ χαμόγελα, εἶνε βάσανο ποῦ δὲν θὰ ξαναγυρίσῃ πειὰ χωρὶς πνευματικὰ στολίσματα. Καὶ ἓνα λάθος καὶ ἓνα ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον ἀντικρύζεις κατὰματα, εἶνε λάθος καὶ ἐλάττωμα, ποῦ δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ βλάψῃ τοὺς ἄλλους.

Ἐπάρχει ἀδιάκοπη σχέσις μεταξὺ τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τοῦ πεπρωμένου· τὸ ἓνα ὑποστηρίζει τὸ ἄλλο καὶ τριγυρίζουν χειροπιαστὰ γύρω στὸν ἀπρόσεκτον ἄνθρωπον. Μὰ κάθε ἄνθρωπος ποῦ εἰμπορεῖ νὰ ἐλαττώσῃ μέσα του τὴν τυφλὴν δύναμιν τοῦ ἐνστικτοῦ, ἐλαττώνει ὀλόγυρά του καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πεπρωμένου. Φαίνεται πῶς δημιουργεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἓνα ἄσυλον, ἀπαρῆλαστον, ἀναλόγως μετὰ τὸν βαθμὸν τῆς σοφίας του, κ' ἐκεῖνο ποῦ τύχῃ νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν φωτισμένην ζώνην τῆς συνειδήσεως του δὲν ἔχουν κανένα φόβον τῆς τύχης, ὅσο βρίσκονται μέσα σ' αὐτὴν τὴν ζώνην. Βάλετε τὸν Σωκράτην καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀνάμεσα εἰς τοὺς Ἀτρεΐδας καὶ ὅσον καὶ ἂν τοὺς ἀφήσεται μέσα εἰς τὸ παλάτι τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἢ Ὀρέστεια ποτὲ δὲν θὰ συμβῆ. Καὶ ἂν αὐτοὶ οἱ δύο εἶχαν καθίσει εἰς τὸ κατώφλι τῆς Ἰουκάστης, δὲν θὰ περνοῦσε ποτὲ ἀπὸ τὸ μυαλὸ τοῦ Οἰδίποδος νὰ βγάλῃ τὰ μάτια του. Ἐπάρχουν δυστυχίες ποῦ ἡ μοῖρα δὲν τολμᾷ νὰ τίς καταπιασθῇ μπροστὰ σὲ μίαν ψυχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει νικηθῆ πολλὰς φορὰς καὶ ὁ σοφὸς ὅθεν περάσει σταματάει χίλια δράματα.

Ἐκεῖνο ποῦ ξέρουν τὰ πολλά, δὲν ξέρουν τίποτε, ὅταν δὲν κατέχουν τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, γιατί ἀληθινὸς σοφὸς δὲν εἶνε ἐκεῖνος ποῦ βλέπει, ἀλλ' ἐκεῖνος, ποῦ, βλέποντας μακρύτερ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀγαπάει πειὸ βαθειὰ ἀκόμα τοὺς ἀνθρώπους. Νὰ βλέπῃς, χωρὶς ἀγάπην, εἶνε ὅταν νὰ κυττάζῃς μέσα εἰς τὰ σκοτάδια.

Ἡ δυστυχία πέρνει ὅταν τὸ νερό, τὸ σχῆμα τῶν ἀγγείων, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ τὴν κλείσῃς.

Ἡ σοφία εἶνε τὸ φῶς τοῦ ἔρωτος καὶ ὁ ἔρως ἢ τροφὴ τοῦ φωτός. Ὅσον βαθύτερος εἶνε ὁ ἔρως τόσο σοφώτερος γίνεται· καὶ ὅσον ὑψώ-

νεται ἡ σοφία τόσο πλησιάζει τὸν ἔρωτα. Ἀγάπα καὶ θὰ γίνῃς σοφός· γίνε σοφός καὶ θὰ αἰσθανθῆς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀγάπης. Ἀγαπᾷ κανεὶς ἀληθινὰ, μόνον ὅταν γίνεται καλλίτερος καὶ διὰ νὰ γίνῃ καλλίτερος πρέπει νὰ γίνῃ σοφώτερος. Δὲν ὑπάρχει ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ποῦ δὲν καλλίτερεῖ κατὰ τι τὴν ψυχὴν τῆς ἀπὸ τὴν στιγμήν ποῦ ἀγαπᾷ μίαν ἄλλην ὑπαρξίν, ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκειται περὶ κοινοῦ ἔρωτος. Καὶ ἐκεῖνο ποῦ δὲν παύουν νάγαποῦν, ἐξακολουθοῦν νάγαποῦν, διότι δὲν παύουν νὰ γίνονται καλλίτεροι. Ἡ ἀγάπη τρέφει τὴν σοφίαν καὶ ἡ σοφία τρέφει τὴν ἀγάπην καὶ πλέκεται ἓνας κύκλος φωτεινός, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποῖο ἐκεῖνο ποῦ ἀγαποῦν ἀσπάζονται ἐκείνους ποῦ εἶνε σοφοί. Ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγάπη εἶνε ἀχώριστοι καὶ εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Σβέδενβοργ ἢ συζυγος εἶνε «ὁ ἔρως τῆς σοφίας τοῦ σοφοῦ».

«Τὸ λογικόν μας, λέγει ὁ Φενελών, ἀποτελεῖται ἀπὸ τίς καθαρὲς μας ιδέες». Ἡ σοφία μας ὁμοῦς, θὰ εἰμπορούσαμεν νὰ προσθέσωμεν, δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει καλλίτερον εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα μας, εὐρίσκειται μέσα εἰς τίς ιδέες μας, οἱ ὁποῖες δὲν εἶνε ἀκόμη ὅλως διόλου καθαρὲς. Ἄν εἰς τὴν ζώνην μας, μᾶς ὀδηγοῦσαν μόνον οἱ καθαρὰς μας ιδέες, δὲν θάρροῦσαμε νὰ καταστήσωμεν ἄξιοι γιὰ πολὺ ὀλίγην ἀγάπην καὶ γιὰ πολὺ ὀλίγην ἐκτίμησιν. Κατὰ βάθος τίποτε δὲν εἶνε ὀλιγώτερο καθαρὸ ἀπὸ τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι μᾶς πείθουν νὰ εἰμεθα καλοὶ, δίκαιοι, γενναῖοι καὶ νὰ ἔχωμεν εἰς τὸ καθεστὶ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰμποροῦμεν νὰ φθάσωμεν. Εὐτυχῶς ὅσον περισσότερες καθαρὲς ιδέες ἔχει κανεὶς, τόσο περισσότερο μαθαίνει νὰ σέβεται ἐκείνες ποῦ δὲν ἔχουν ξεκαθαρίσῃ ἀκόμη. Πρέπει νὰ προσπαθοῦμεν νὰ ἔχωμεν ὅσον ἴσους περισσότερες ἀπὸ τίς πλέον καθαρὲς ιδέες, γιὰ νὰ ἐξυπνοῦμε μέσα στὴ ψυχὴν μας μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀπὸ τίς ιδέες, οἱ ὁποῖες εἶνε ἀκόμη σκοτεινές. Οἱ καθαρὲς ιδέες φαίνεται πῶς ὀδηγοῦν κάποτε τὴν ἐξωτερικὴν μας ζωὴν, δὲν μένει ὁμοῦς ἀμφιβολία πῶς οἱ ἄλλες εὐρίσκονται μέσα εἰς τὸ κεφάλι τῆς ἑσωτερικῆς μας ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ ποῦ βλέπομεν μετὰ τὰ μάτια μας καταστᾷ πάντοτε νὰ ὑποταχθῇ σ' ἐκείνην ποῦ δὲν βλέπομεν. Λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ τὴν ποιότητα καὶ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν καθαρῶν μας ιδεῶν, κρέμεται ὁ ἀριθμὸς, ἡ ποιότης καὶ ἡ δύναμις τῶν σκοτεινῶν μας ιδεῶν, καὶ εἶνε παραπολὺ πιθανόν

ὅτι οἱ περισσότερες τελειωτικὲς ἀλήθειες, ποῦ τίς γυροῦμε μετὰ τὸσην λαχτάραν, περιμένουν ὑπομονητικὰ τὴν ὥρα τους μέσα στὸ πλῆθος τῶν σκοτεινῶν μας ιδεῶν. Ἄς μὴ τίς ἀφίσωμεν νὰ πολυπεριμένουν. Κάθε καθαρὴν ιδέα, ποῦ ἐξυπνᾷ μέσα μας, δὲν θὰ λείψῃ ποτὲ νὰ ἐξυπνήσῃ μίαν ἄλλην ὠραίαν σκοτεινὴν ιδέα καὶ ὅταν ἡ σκοτεινὴν ιδέα ξεκαθαρίσῃ, παλαιούσα, —μήπως ἡ τελεία καθαρότης δὲν εἶνε συνήθως τὸ σημεῖον τῆς παλαιότητος τῶν ιδεῶν;—θὰ πάχ κ' ἐκείνη μετὰ τὴν σειρά της νὰ τραβήξῃ μίαν ἄλλην σκοτεινὴν ιδέα, πειὸ ὠραίαν καὶ πειὸ ὑψηλὴν, παρ' ὅτι ἦτον ἡ ἴδια μέσα εἰς τὴν σκιάν της, καὶ ψηλαφώντας ἔτσι ἢ μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, ἀκούραστες, ὁλοῖσια κατὰ τίς κομισμένες γραμμὰς, μίαν ἀπ' αὐτὲς θάγγιξῃ καμμίαν ἡμέραν μετὰ τὸ ἄρατον ἀκόμη δακτυλὸν της κάποιαν μεγάλην ἀλήθειαν.

(Μετάφρ. Π. Ν.)

Μῶρις ΜΑΙΤΕΡΑΓΚ

ΕΙΜΑΙ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΙΣΚΙΟΣ ...*

Εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος ποῦ περνάει καὶ πάει, ποῦ περνάει καὶ πάει μετὰ τὴν ἑρμιὰ, εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος πῶς στοιχειωμένο τὸ παλιὸ τὸ σπίτι μετὰ τὴν λαγκαδιά.

Εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος ποῦ τὸ δρόμο κόβει, ποῦ τὸ δρόμο φράζει κατὰ τὸ γυαλὸ, εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος ποῦ τὰ ῥόδα πνίγει πρὶν νὰ τὰ ξυπνᾷ τὸ πουρνό.

* Ὡ ἀδερφε τοῦ πόνου, στέρεψεν ἢ βρῦσθ ποῦ τὸν κῆπο ἐφύπναε μιά φορὰ, τὸ ἔρομο τὸ κατόφλι τῶν πνιγνῶν, —Ὡ τὸ νεκρὸ σπίτι μετὰ τὴν λαγκαδιά!—

* Ὡ ἀδερφε τοῦ πόνου, ποῦ ζητᾷς τὰ ῥόδα, τίς αὐγίς τὰ ῥόδα στὴν ἀχνὴν βροδιά, εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος ποῦ τὰ ῥόδα πνίγει, καὶ ξυπνάει τὸ γκικὸν μετὰ τὴν σκοτεινία.

* Ὡ φτωχὴ νεράϊδα, ποῦ τὸ κλάμα σέρνει μετὰ τὰ κρῦα τὰ ὀσθρὰ ποῦ περνᾷς, εἶμαι ὁ κρυφὸς ἰσκιος πῶς σου κλεμένο τὸν παλιὸ ἀρεθῶνα ποῦ ζητᾷς.

Εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος ποῦ περνάει καὶ πάει, ποῦ βουδὸς περνάει μετὰ τὴν ἑρμιὰ, εἶμαι ὁ μαῦρος ἰσκιος πῶς στοιχειωμένο τὸ παλιὸ τὸ σπίτι μετὰ τὴν λαγκαδιά.

Πέτρος ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

* Ἀπὸ «Τὰ Ἐλεγεία καὶ τὰ Εἰδύλλια».

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

N. K. Ράδος : « Ο Μισούλης προ τής Έπαναστάσεως ». 1898.

Καλογραμμένος, καλοτυπωμένος μικρός τόμος. Η πρώτη ζωή του μεγάλου ναυάρχου, σκεπασμένη ώστωρα από τον πυκνό πέπλο των θρύλων και των παραδόσεων, προβάλλει στο βιβλίο του κ. Ράδου ζωντανά, ζάστερη, μα πολυτάραχη πάντα κι αδερφομένη με των μαγών και των κυμάτων τη σαλαγή, απλώνοντας τη μεγάλη σκιά της σε όλο το διάστημα που από θεία μοίρα ο μεγάλος αγώνας ετοιμάζονταν και σιωπηλά κι ανίδεα μύρια γέρια έπλεκαν τα χρυσονήματα της Έλευθερίας. Ο κ. Ράδος κοντά στα καινούργια περιστατικά που παρουσιάζει, διορθώνει και πολλά του μεγάλου ιστορικού μας Παπαρηγόπουλου, που δεν εξακριβώνονται από τις πηγές που έχρησίσμεψαν στον κ. Ράδο για το βιβλίο του. Πρέπει όμως να σημειώσωμε, πως ανέκδοτη ως τώρα ιστορική πηγή καμμιά δεν είχε εμπρός του ο συγγραφέας. Δεν μās φαίνεται λοιπόν δίκαιο, εκείνο που ε τον Παπαρηγόπουλο δεν επιβεβαιώνεται από άλλο, αυτό να τό νομίζει ο κ. Ράδος ως ανακρίβεια του ιστορικού. Έγινε την ιδέα ότι ο Παπαρηγόπουλος πρέπει να χρησιμεύει και αυτός ως ιστορική πηγή της νέας ελληνικής ιστορίας, γιατί άκουσε κ' είδε πολλούς από τους άνδρας του 21, βέβαια δε από κάποια αξιοπιστη πηγή ή έπηρε όσα έγραψε για τό ζήτημα που πραγματεύεται και ο κ. Ράδος. Ωστε η επανόρθωση του Παπαρηγόπουλου από τον κ. Ράδο μās φαίνεται κάπως αρνητική. Είν' όμως χαιρός πλέον ή έποχη της νεώτερης ζωής του έθνους ναρχίζει να γίνεται αντικείμενο άγνης επιστημονικής μελέτης. Το βιβλίο του κ. Ράδου είναι αξιολόγο παραδειγμα τέτοιας έργασίας' και με χαρά μας τό σημειώνομε.

G. EP.

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Στό Σύλλογο του «Παρναδού».— Ο κ. Κλέων Ραγκαβής.

Στό Σύλλογο τού «Παρνασσού» γίνεται κ' έφέτος κάποια κίνηση σε όμιλίες και σε άναγνώσματα. Μερικά άπ' αυτά άρίζουν τον κόπο να τ' άκούση κανείς. Βασιλείς κ' έφέτος εκεί ο καθηγητής κ. Σπ. Λάμπρος, σπάνιο παράδειγμα ρητορικής ευκολίας και εύγλωττίας που μήτε κουράζεται μήτε κουράζει. Η Βενετία θέμα των τωρινών του όμιλιών, που μπορούσαν να είχαν ως motto τό στίχο του παλαιού ποιητή Μπουναλιή :

Ω Βενετιά πλουσιώτατη κι όμορφη στολισμένη. Διαβάστηκε κι από τον κ. Μ. Λάμπρο, τό γενικό γραμματέα του Σύλλογου, ένα κομμάτι από τό νέο δράμα του κ. Κλέωνος Ραγκαβή «Οί Εικονοκλάσται», ιστορικό της βυζαντινής έποχής, που μέλλεται

τώρα μεταφρασμένο γερμανικά να παρασταθή σ' ένα θέατρο του Βερολίνου.

Γιά τον κ. Κλέωνα Ραγκαβή χαιρόμαι πως μού δίνεται ή ευκαιρία να ειπώ κάτι που ίσως θα ξαφνίση αυτούς που μορφαζουν μπροστά στους στίγους του, γιατί τόχα είχε γραμμένο σε γλώσσαν ακατάληπτη και νεκρή, περισσότερο από τους άλλους που θέλουν να μās ειπουν ότι άνιχηλ να τους ρουφουμέ ήδονικά τους στίγους του, και μόνο για τή γλώσσα τους, ακριβώτατον αντιμολυσματικό φάρμακο μέσα στην επιδημία του χυδαίσμοϋ. Ο Ραγκαβής είναι τεχνίτης του στίχου του και της γλώσσας του με πολλή συνείδηση. Ο στίχος της Σχολαστικής Παραδόσεως μέσα στα έργα του κ. Κλέωνος γίνεται κάτι τέλειο (έννοω την σχετική έντέλειαν που μπορεί να φτάση στίχος άλύγιστος, ξερός και μηχανικός, εναντίος και στη φύση και στην ιστορία της νεοελληνικής, εναντίος και του νόμου αυτού της Ώμορφιάς.) Και τό μεγάλο προτέρημα του κ. Ραγκαβή είναι που σκαλίζει τη γλώσσα του και που την κάνει κάτι τό πολύ διαφορετικό από την τρέχουσα γλώσσα των άδερών και των χρονικών, κι άπ' αυτή τη νερούλη, άπλεστη κι φτωχική γλώσσα των όμογλώσσων του ποιητών, Παπαρηγόπουλων, Βασιλειάδηδων, Παράσχων. Άν έχη κάποια καλλιτεχνική φλέβα ο ποιητής των «Άλγών», τή δέχεται στο σφιχτοδεμένο στίχο του, στις πλουσιώτατες ρίμες του, και στο κινήγι που κάνει των άρχαίων και των σπανίων όνοματων, άκριβώς αυτό που τον κάνει αντιπαθητικό στον όγλο. Δυστυχώς την καλή γνώμη του κ. Ραγκαβή δεν τή βοηθεί ή Φαντασία, όπως λ. χ. μεταξύ των νέων μας ποιητών βοηθεί τον κ. Γρυπάρη στο στεφανώμα της πιο γενναίας ποιήσεως με τό πιο σωφ' διαλεγμένα έπιθετα της μεσαιωνικής μας γραμματολογίας, τό τόσο πρωτόκουστα όσα και παραστατικά. Ναί μεν τό γλωσσικό κάλλος των έργων του κ. Ραγκαβή δεν είναι τό κάλλος της ζωής, ούτε και τό υπέρτατον εκείνο της άλλης ζωής, της Τέχνης, αλλά κάτι σαν τή χάρι της μπαλασχωμένης και ευωδιασμένης και με πετράδια στολισμένης μοιμας. Κάτι που μού θυμίζει κάποιο ποίημα του γάλλου Ρολλινά, κάποιο πλούσιο και τεχνικό μπαλασχωμα μιάς πεθαμένης. Όλη ή άλήθεια είναι πως τον κ. Ραγκαβή δεν τον άδικεί τόσον ή γλώσσα, όσο ή ποιήσις. Ως λυρικός χάνεται μέσα σ' ένα πάθος ρητορικό, μέσα σε μιά πολυλογία αντικαλλιτεχνική, μέσα σε κάτι που πάλωσε και κρούσεν. Ως διηγηματικός (Χαρλάδος) ξεχνά πως είναι λογοτέχνης και δε φροντίζει παρά πως να μετρηθή στό κνήεαστα με την άχρωμάτιστη πολυγνωσία των βυζαντινών χρονογράφων. Ως δραματικός, και στις καλύτερες σκηνές των ιστορικών δράμάτων του δε μās θυμίζει παρά τους Ρωμαίους δραματογράφους στον καιρό του Όρατιού και ύστερ' άκόμη, με τή μεγάλη κατάχρησι που έκαναν της ρητορικής, ώστε που ο ήρωας του Σενέκα λ. χ.—καθώς μās λένε οι κριτικοί,—να μιλουν σά νεοί που μόλις τελείωσαν τά μαθήματά τους στα φιλοσοφικά σχολεία της έποχής. Λέπει από αυτούς κάθε είδους ζωή. Και μολακαυτά δύσκολο κανείς να ειπή πως δεν είναι σεβαστή ή φιλολογική έργασία του κ. Ραγκαβή.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο ΞΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Έχει πάνω στού Τύργικην τους ποιητικώτατους τόπους, δείγμα της ανθρώπινης άδυναμίας, ο δημιουργός του Ύπεράνθρωπου, ο μεγάλος φιλόσοφος Νίτσε, ο άπαράμιλλος ποιητής του Ζαρατούστρα, που σήμερα τό πνεύμα του γύνεται σκληρή τή Γερμανία, σβησιμένος στο σκοτάδι ο υπερφώτεινος, νεκρός ζει ο άθάνατος. Κι ο κόσμος ο προσκυνητής του μεγάλου άτενίζει πάντα στο σάβανο εκείνο με τή λαχτάρα της δίψας. Κι άξαφνα χτές, στο φύλλο της 19 Νοεβ. της «Zukunft» του Βερολίνου, παρουσιάζεται το πρώτο άρθρο με ύπογραφή: Friedrich Nietzsche. Ναί! είταν άρθρο του, πεταχτές σημειώσεσ γραμμένες από τό χέρι του, άλήθειες και δόγματα βγαλμένα από τό μυαλό του, αλλά σε περασμένα χρόνια, αλλά σταλμένα σήμερα από την κ. Έλισαβέτ Φόρστερ Νίτσε, τήν άδερφή του. Το άρθρο είναι: «Ο Βίσμαρκ κ' ο Γερμανοί» είναι γνωστός ο θαυμασμός που είχε ο μεγάλος φιλόσοφος για τό μεγάλο πολιτικό. Χωρίς άλλο, όπως κι ο Ναπολέοντας ο μεγάλος, ο Βίσμαρκ του χρησίμεψε για τον Ύπεράνθρωπο. Κ' οί πεταχτές αφτές σημειώσεσ, γραμμένες την έποχη που έγραφε το 4ο μέρος του Ζαρατούστρα, δεν είναι παρά ένα θυμιάμα του Βίσμαρκ, του ανθρώπου που δύναται. Γι' αυτό θανάφερω μόνο κομμάτια που είναι κάπως γενικώτερα και περνερότερα.

«Όποιος μπορεί να διατάζει, βρίσκει εκείνους που πρέπει να υπακούσουν.»

«Όπως έλπιώ, ένας καλός αριθμός ψηλότερα και καλύτερα προικισμένων ανθρώπων θα έχει τέλος τόσο πολύ την αυτοεκνίκηση, που θα πετάξει από μέσα του τό κακό γούστο και την αίσθηματική ασάφεια και θα λάβει μέρος εναντίο του Ριζάρδου Βάγνερ περύτερο παρά έναντιο του Σωπενάουερ. Άσφοί οί Γερμανοί μās καταστρέφουν, μās κολακέζουν τις επικινδυνώδεστερες ιδιότητες μας. Στο Γκαίτε, στο Μπετόβεν και στο Μπίσμαρκ ετοιμάζεται μεγάλο μέλλο κι όχι σάφτη την ξεφουλισμένη ράτσα.»

Φανερά άγαπάει—ο Μπίσμαρκ—ένα καλό γιόμα με δυνατό κρασί παρά τή Γερμανική μουσική, που είναι τό περισσότερο μόνο μια λεπτότερη γυναικίσια υποκρισία για την παλιά γερμανική τάση στο μεθύσι.»

Οί Γερμανοί είναι ένας επικίντυνος λαός' νιούδουνται στο μεθύσι. Γότθοι, ίσως και Ροκοκό. Η άίστορικη αίσθησις του Έξωτισμού: Έγελ, Ριζάρδος Βάγνερ—κι ο Λάμπριντζ ακόμα είναι και σήμερα επικίντυνου. Η δουλικόψυχη εϊδανικέσει, σαν άρστη σπουδασμένων και στρατιωτών. Οί Γερμανοί μπορούσαν να είναι ο περύτερο άνακατωμένος λαός. «Das Volk der Mitte» οί έφευρέτες του φαφροριού και ενός κινεζόφραχτου είδους μουσικών συμβούλων.»

Ο Σωπενάουερ υπερέσει τόσο λίγο όσο κι ο Φρειδερίκος ο μεγάλος κι ο Μπίσμαρκ άπο κείνη τή παισιερίε allemande που τόσο φαντάζει στην ξενητιά με τό καλύτερά μας κεφάλια. Όπως οί Γάλλοι καθρεφτίζουν την ευγένειά τους και τό πνεύμα της Γαλλικής συναστροφής, έτσι κ' οί Γερμανοί καθρεφτίζουν κάτι από τό βαθύ, όνειριασμένο σοβαρό

τους κι άλλο τόσο από τό παιδιάστικο των μουσικιστών τους και μουσικών τους.»

Ρουσό, Γεωργία Σάντη, Μισελέ, Σαιντ-Μπέ—: όλοι έπαίξαν τό ρόλο τους διαφορετικά' άλλοι μπρός στον κόσμο, άλλοι (σαν τό Βολταίρο) μπρός σε συναστροφή. Τί αλλιώτικα που είναι τά παιγνίδια των δυνατών! : τό Ναπολέοντα, τού Μπίσμαρκ! :

Η maerkische (θέλει να πεί: ή γρησιότερη πρωική ράτσα) εγγένεια κ' ή πρωική εγγένεια της μερα περιέουν όλους διόλου την άντικρή φύση της Γερμανίας. «Οι οί Άντρες κυριαρχούν, είναι Νόμος.»

Μού άρέσει ή στρατιωτική εξέλιξη της Έβρώπης κ' ή έσωτερική αναρχική κατάσταση. Οί χρόνοι της γαλήνης και του κινεϊσμού, που ο Γκαλιάνης προσέτηψε για τον αιώνα μας, πέρασαν... :

Μπορεί κανείς να ενδιαφερέται για άπό τό Γερμανικό κράτος; Που είναι ή καινούργια σκέψη; Είναι μονάχα μια νέα άνωμένη-δύναμη; Τόσο του γερότερο άν δεν ζέρει τί θέλει. Εϊρήνη και κ α λ α ε ι μ α ι δεν είναι πολιτική που θα τή σεβαστώ. Κυριαρχία και βοήθεια για τή νίκη της ύψηλότερης σκέψης: Το Έν α ι που μπορούσε να μού δίνει ενδιαφέρο για τή Γερμανία.»

Οί σκοποί της Γερμανίας :

1) Η άίσθηση της πραγματικότητας. 2) Σπασμός της έγγλέζικης άρχης της λαϊκής αντιπροσωπείας' χρεϊζόμαστε αντιπροσωπεία του μεγάλου Ένδιαφερόου.

3) Χρεϊζόμαστε μιάν άόλυτη συνοχή με τή Ρουσία και μιάν καινούργιο κοινό πρόγραμμα, που δεν επιτρέπει να μπει στη Ρουσία κανένα έγγλέζικο σύστημα. Κανένα άμερικάνικο μέλλο! (ο Άμερικάνος πολυ γρήγορα θα πέσει—ίσως μονάχα φαινομενική μιά Διοκρατία στο μέλλο.)

4) Μιό έβρωπαϊκή πολιτική είναι άδιατήρητη και ή ένωση στη χριστιανική έλπίδα μιά πολύ μεγάλη δυστυχία. Στην Έβρώπη είναι όλοι οί φοβισμένοι άνθρωποι Σκεπτικοί κι άν τό λένε κι άν δεν τό λένε. Συλογιέμαι, θέλομε να μη στενεφτούμε μήτε στη Χριστιανική μήτε στην Άμερικάνικη περιοχή.

5) Μιά άλληλοιασάτβρωση της Γερμανικής και Σλαβικής ράτσας. Άκόμα μās αναγκαιούν οί έπιτηδεϊώτατοι χρεματάθρωποι, οί Έβραιοι, για να έχομε άόλυτα την κυριαρχία άπάνου στη γής.»

Ότι τό σύστημα του Νίτσε, όπως κ' ή ζωή του, έχει μεγάλες άντιθεσεσ, άφο τό δε μπορεί να μού βγει από μέσα μου. Όχι γιατί ο μαθητής του Σωπενάουερ τον πολεμάε ύστερα, ούτε γιατί ο άδερφός του Βάγνερ γίνεται στο τέλος ο μεγαλειότερος—και σήμερα ο μοναδικός—όγρός του. Άφο ίσως να τό έχει ή εξέλιξη του Νίτσε. Άλλά γιατί ή αγέλη των ζώων (de Heerdentier) όπως λέγει τον όγλο το Νίτσε, είναι μιά πραγματικώτατη, που της άρνείται στο τέλος του την ύπαρξη ή τούλάχιστον τό δικαίωμα. Άν ο πεσιμισμός είναι τό μεγάλο δηλητήριο της ζωής για τό Heerdentier, είναι σύγχρονα ή άσπτηρία για να δημιουργηθεί ο Ύπεράνθρωπος. Και στο τέλος άφτός ο Ύπεράνθρωπος είναι μεγαλιότερο δηλητήριο για τό Heerdentier' όποτε πιά ή τέγγη του Βάγνερ κ' ή διδασκαλία του Σωπενάουερ, είτε καταστρέφουν είτε δεν καταστρέφουν, είναι μεγάλες και τό μέλλο τους είναι άνοιγο. Μόλα ταυτα τό γεγονός είναι ένα : Η «Zukunft» είχε άρθρο του Νίτσε.

... "Οτι ο Μπέκλιν έχει υπεροχή, είναι πιά αξίωμα της Γερμανικής τέχνης. Όμως ο Μπέκλιν τὸ ἀτελιὸν του δὲν τὸ ἔχει στὸ Μόναχο. Γιὰ τὴν προσωπικότητά του, ὅπως καὶ γιὰ ὅλα, θὰ μιλήσω ἀργότερα. Σήμερα θὰ κἀμω μόνον τὴν ἐπίσκεψιν στὸ φανταστικὸ ἀτελιὸν τοῦ Franz Lenbach. Κοντὰ στὰ προπύλαια, στὴ γωνιά τῆς Louise str. ἀπέναντι σ'ένα παλατάκι πού γράφει ψιλά μὲ χρυσὰ καλιστὰ γράμματα: «'Εδῶ κατοίχθησεν ὁ Ριχάρδος Βάνερσ» εἶναι τὰ παλάτια τοῦ Λέμπχα. Μιὰ μακρινὴ ἀβλή μὲ θαυμαστὰ δέντρα καὶ συντριβάνια καὶ ἀγάλματα, στὸ βάθος καὶ πλάϊ τῆς οἱ τρεῖς φτερούρες τῶν παλατιῶν. Ἡ ἀριστοτερὴ εἶναι τὸ ἀτελιὸν. Ἀνεβαίνω τὴ μαρμαρένια σκάλα καὶ ὁ θυρωρὸς μ' ὀδηγεῖ. Εἰκόνας παλιῆς καὶ νέες μὲ περικυκλῶνουν στὸ ἀνάβασμά μου καὶ μπαίνω σὲ μιὰ σάλα δεξιά. Εἶναι φκιασμένη μὲ πετριδάκια, τοῖχοι, πάτωμα, σκεπτή, ἕνα φαντασμαγορικὸ μωσαϊκὸ πού ἀπὸ τοὺς φεγγίτες τοῦ σκεπασμένου μὲ παχυὰ κρύσταλα ὄλων τῶν χρωμάτων, κατεβαίνουν καὶ διασταθροῦνται τῆς Ἱριδᾶς οἱ μαρμαρινοὶ χρωματισμοί. Στὸ βάθος μιὰ κρήνη, ὄνειρος κρήνη τὸ νερὸ τῆς βγαίνει καὶ τόσο ἀραχνισμένη ἀπλόνηται πού ξεχωρίζουν πίσω του, κάθε κρυμμένον σύμβολο. Χρυσόφτερα ψαράκια πλέγουν στὴν πλατιὰ σκούρα καὶ δύο πολυβρόντες στὸ πλάϊ τῆς κρήνης εἶναι προωρισμένες νὰ δέχωνται τὸν καλλιτέχνη μὲ τὴν κυρία του, ὅταν ὀνειρεφτοῦν τῆς Χαλιμάς τοὺς κόσμους. Διάφορα ἑλληνικὰ ἀγγεῖα καὶ ἀγάλματα περικοσμοῦν, ἀνὰ πλάσιον, τὴν ἀπάνταστην σάλα. . . Καὶ βγαίνω ἀπὸ κεῖ σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα καταστολιστὴ μὲ εἰκόνας παλιῆς. Ἡ πλουσιότερη συλλογὴ Ἱταλικῆς τέχνης στὸ Μόναχο. Τίς κοιτάζω μὲ συγκινητὰ ἱστορικὴ τους μεγαλοπρέπεια καὶ γινώσκωμ σ' ἄλλη, πλάϊ τῆς, αἴθουσα καὶ ἀφτὴ γιοματῆ, πάλι μὲ παλιῆς, κάπως νεώτερες, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ Τίτιανος μὲ θαυμάσιες προσωπογραφίας. Κι ὁ Λέμπχα μὲσα στὸν ποικιλοστόλιστον τῶν πάλαιων κόσμων γινώσκωμ μὲ δικὴ του γυναικίαν μορφή, ἐκεῖ πλάϊ τοῦ Τίτιανου καὶ ὁ φίλος μου, χαλιωμένος, ὅπως ἐγώ, πλησιάζει καὶ βλέπει τὴν ὑπογραφή καὶ μουλίζει:

— Τιμὴ στὸν καλλιτέχνην πού μπορεῖ νὰ βάλει εἰκόνα του πλάϊ στὸν Τίτιανον καὶ νὰ βαπτιστῆ. Καὶ σὲ μὲνα ἔρχεται ἕνα ἀπιστον χαμόγελο καὶ μπαίνω στὴν τρίτη τῆς μεγάλης σάλα. Ὅσῳ ἀπὸ μερικὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, ἀπὸ μεσαιωνικῆς πανοπλίας καὶ καθίσματα, ὅλη ἡ ἄλλη εἶναι πιασμένη ἀπὸ τὸ Λέμπχα. Ἐδῶ ἐργάζεται. Εἰκόνας τελειωμένους, εἰκόνας ἀτελειώτες, εἰκόνας στὰ σκαριά, σγέδια, γραμμές ὅλα ἀνακατωμένα ἐκεῖ μὲ μιὰ ὑπερφυστικὴ λογικὴ, δειγνῶν ὅλη τὴ δημιουργικὴ δύναμιν τοῦ κολοσοῦ ἀστουνοῦ πού λέγεται Λέμπχα. Τέσσαρα πορτρέτα τοῦ Μπίσμαρκ, προωρισμένα γιὰ πινακοθήκες, τελειωμένα σὲ διάφορες πόσεις, ἄλλα ἐκεῖ ἀρχινισμένα, ἕνα ἐδῶ ἀφημένο. Κοιτάζω . . . κοιτάζω . . . Σὲ λίγο ἀφαιρέματα ἢ μορφὴ λαβαίνει ζωὴ. Ὁ Μπίσμαρκ δὲ μιλεῖ, ἀλλὰ μὲ οἱ γινώσκωμ τὸ καπέλο μου ἀπὸ τὰ χέρια μου. . . καὶ ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορά καταλαβαίνω πὺς ἐτάραξε τόσα χρόνια τὸν κοσμό! Κι ἄλλη εἰκόνα, τοῦ ἴδιου τοῦ Λέμπχα, κρατῶντας τὸ παιδάκι του στὸ μάγουλό του. . . ὡ τὸ ξανθὸ τὸ ἀγγελουδί μὲ τὰ ὕγρα μῖτια! Ὡ τὰ ξανθὰ μαλιὰ τοῦ πατέρα μου πέρνον ἀπαγα στὸ μέτωπό του. . . σὲ κείνον τὸ μέτωπο! Κι ἄλλες εἰκόνας πολλές, γυναικίσιες Studien Kopfren . . . καὶ κοι-

τάζω . . . κοιτάζω! . . . ἀκόμα κοιτάζω! . . . Κι ὅταν κατεβαίνω στὸ φίλο μου τὸν ἱπποτισμῶν, ἀνὰ κείμενα, τοῦ λέγω δειγνῶντας εἰκόνας τοῦ Τίτιανου: — Τιμὴ στὸν καλλιτέχνην πού ὕστερα ἀπὸ 500 χρόνια, τὸν βάνει ὁ Λέμπχα, πλάϊ του. . . Κι ὁ φίλος μου δὲ μιλεῖ!

. . . Εἶχα τύχην νὰ προφτάσω τὴν πρώτη παράστασιν τοῦ «Πιστωτῆ» τοῦ Σουηδοῦ Λυγούστου Στρίντμπεργ. Ὁ διάσημος συγγραφέας τῆς ἀληθινότητός μου «Δεσποινίδας Τζούλιας» καὶ τοῦ «Πατέρα» καὶ στὸν «Πιστωτῆ» δειγνῶν τὸ μεγάλο του ταλέντον. Χωρὶς ἡ τέχνη νάγγιζει μὲ τὴ δύναμιν τῆς τὰ μέγιστα σύμβολα τῆς ζωῆς, ὅπως στὴν «Τζούλια», ὁ «Πιστωτῆς» ἔχει ὅλη τὴ νέρωσιν καὶ τὸν ἐρεθισμὸν — καλλιτεχνικὸν σὲ πολλὰ — πού χαρακτηρίζει τὸν Στρίντμπεργ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀπλούστατον, καὶ ὅπως ἡ «Τζούλια», τελειώνει σὲ μιὰ μεγάλη ποίησιν. Μιὰ κυρία ἀφίνει τὸν ἄντρα τῆς καὶ πέρνει ἄλλον ἕναν καλλιτέχνην ἄρρωστο, σακατεμένον. Ὁ πρῶτος τῆς ἄντρας γνωρίζει τὸ δέφτερον καὶ τὸν κάνει τοῦ χεριοῦ του. Τοῦ μεταβάλλει τὸ ἔπαγγελλο, ἀν' ἄγιν τὸ ἰδανικόν, καὶ ὁ ζωγράφος γίνετα γλύπτης, ἀλλ' ὅτι περισσότερο δειγνῶν τὸ ὑπάσιμόν του στὴ στέγη τοῦ φτωχοῦ καλλιτέχνην, εἶναι ἡ νέα ἐπιρροὴ πού, θύμημα τῆς παλιάς, πέρνει ἀπάνου στὴ γυναικίαν καὶ μιὰ στιγμῆ, πού ἀγκυλισμένον οἱ δύο παλιοὶ πλέγουνε στὴν περασμένη τους εὐτυχίαν, προβάλλει ὁ νέος σύζυγος καὶ μπρῶς στὴν ἐξαρνίαν πέρνει νεκρὸς, ἐνῶ ὁ πρῶτος καγχαίει καὶ ἡ γυναικίαν βυθίζεται μὲ λυγμούς στὸ νεκρωμένον σῶμα τοῦ δέφτερου. Ὁ «Πιστωτῆς» δὲν εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Στρίντμπεργ πού τελευταῖον εἶναι ἡ «Μαρξὴ» ἀλλὰ καὶ ἀφτὸ καὶ ἄλλα, μὲ φαίνεται, πὺς ἂν ἔχουν ἀξίωσιν γιὰ τὴ μεγάλη θέση, τοὺς τῆ δίνει περσιότερη ὁ συγγραφέας τους, ὁ συγγραφέας τῆς «Τζούλιας».

. . . Στὸ ἴδιον θέατρον, τὴν περασμένη βδομάδα παίχθηκα τὸ «Πνεῦμα τῆς Γῆς» τοῦ Βέτεκιν, ἔργον ἀπὸ πολλὸν καιρὸ δημοσιεμένο καὶ μόλις προχθὲς πρωτοπαίχμενον. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐγδοτῆ τοῦ ἔργου, ἐγδοτῆ καὶ τῶν ποιητικωτάτων ρωμάντζων τοῦ Νορδγού Κνουτ — Ἄμσου, εἶχε τραβήξει καὶ τὸ βράδον ἐκεῖνον τὸ κοινὸ πού ὄνειρέβομαι. Τὸ ἔργον ἔπεσε. Τὸ «Πνεῦμα τῆς Γῆς» εἶναι μιὰ γυναικίαν, μιὰ μὲ τὸ Νανά, κακοκριασμένη, χωρὶς κἂν τὴν τεχνικὴ τῆς σκηῆς. Ὅτι μὲ κίμων νάναφῶν τὸ γεγονὸς εἶναι τοῦτο: Στὸ τέλος τῆς παράστασης φάτσα μιὰ γνωστὴ μου κυρία πὺς τῆς φάνηκε καὶ μοῦπε: — Das ist schlecht, schlechter als die «Ehre». Καὶ γὼ συλογίζεμαι: Κοινὸ, πού ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Σούντερμαν ὄχι μὲ διαβάσει, ἀλλὰ μονάχα νὰ ἰδεῖ, ἀνέχεται τὸ «Σοδόμων τέλος» καὶ τὸ «Fritzen» ἀπὸ τοὺς «Morituri» εἶναι ἡ μεγαλύτερη δυστυχία ἐνὸς πρωτοβόλου, ὅταν τοῦ λείπει ἡ καλλιτεχνικὴ ψυχὴ, δὲν κατέχει τὴν τεχνικὴν τουλάχιστον τοῦ Σούντερμαν.

Κι ἄλλα ἔργα ἔπεσαν στὴ σειρά κάμποσα. Καὶ στὸ Βερολίνον στὸ «Θέατρον τοῦ Λέσιγγ» ἔπεσε τοῦ Μάξ Ἄλμπ. ὁ «Καταγρητῆς».

Λυπῶμαι πού δὲ βρήκα ἀκόμα τὸ μέσον νὰ πηγαίνω στὴ «Μονολογικὴ συναναστροφῆ» στὸ ἐλέφτερον θέατρον τοῦ Μονάχου, ἕνα εἶδος, ὑποθέτω, Οεουρε τοῦ Παρισίου, ὅπου φαίνεται νὰ ἐπέτυχε προχθὲς ὁ Τρελὸς καὶ ὁ θάνατος» ἐνὸς καινοῦργου τοῦ Ούγκω

φὸν Ὁφφμαννστάλ. Ἡ δρᾶσι παίζεται γύρου στὸ χαρὰχτῆρα, ἐνὸς, πού ἀπὸ τὸ τραγῆγμα τοῦ ὄνειρου τοῦ ἀφίνει ὅλα τὰλλα καὶ στὸ τέλος καταλαβαίνει τί ἔχασε. . . Ἐνας κριτικὸς εἶπε: πὺς ἡ ψυχὴ τοῦ ἥρωα θέλει νὰ δειξῆ ἕνα Φάουστ, ἀλλὰ Φάουστ τῆς νεκατεντζας.

Στὸ θέατρο Λέσιγγ τοῦ Βερολίνου παίχθηκα καὶ τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα Ἐρμαν Μπάρ ὁ «Καταρράχτης» μὲ μέτρια ἐπιτυχία.

Φαίνονται ἀκόμα στὴν κίνησιν καὶ δύο ἔργα νέα: ὁ «Νέρινας» τραγωδία τοῦ Ὁσκάρ Πανίτσα καὶ ὁ «Μονάχιος» τοῦ Βιλέλμ Βάιγιντ: ἀλλὰ ἀφτὰ, θαρρῶ, δὲν ἐπαίχθηκα ἀκόμα καὶ μόνο σὲ βιβλίον βῆκα. Ὁλη ὅμως ἀφτὴ τῆ θεατρικῆ ἀποτυχία ἤρθε πάλι νὰ σηκώσει ἡ ἀληθινή, ἡ καλλιτεχνικὴ ἐπιτυχία τοῦ Φούρμαν Ἐνσελ τοῦ νέου νατουραλιστικοῦ ἔργου τοῦ Γεράρτου Ἄουτμαν, πού ἐπαίχθηκα προχθὲς στὸ «Γερμανικὸν θέατρον» τοῦ Βερολίνου. Ἀλλὰ γι ἀφτὸ καὶ γιὰ τὸν προσφιλῆ μου συγγραφέα ἔχω ἀνάγκην νὰ πῶ πολλὰ καὶ ταναβάλλω.

. . . Τὸ δέκατον φυλλάδιον τῆς Gesellschaft τῆς Λειψίας ἔχει ἄρθρον γιὰ Ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ὁ κ. Julius von Hoesslin τὸ ἔγραψε. Λέει περίπου: Θεωρεῖ φυσικώτατον, πὺς τόπος, πού ἔχει μέσα του καλλιτεχνικὴ πνοὴ ἀλλὰ δὲν ἔχει οὔτε θέσιν οὔτε δρᾶσιν γιὰ μεγάλης ἐπιπέσεως καὶ μεγάλων δράματων, ἐρίεις στὴ Λυρικὴ τὴν προσοχὴν του. Κι ἀφτό οἱ ποιητάδες τοῦ Ἰονίου, ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ὁράων δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀνακατέψανστην ποιήσιν τους τὴν χάριν καὶ τὴν εἰκόνα ἐκείνων, ἡ λυρικὴ ἔλαβε χαρακτηριστικὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος. Σήμερα βέβαια κατέχει τὴν κορυφὴν ὁ κ. Κωστής Παλαμάς. Μιλῶντας ὕστερα γιὰ τὸν Παλαμά λέει: ὅπου ὁ Παλαμάς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ποιητάδες τοῦ Ἰονίου εἶναι τὸ ὕψιλον τῆς σκέψης του (der Erhaben des Gedanken — ὑποθέτω πὺς ἐδῶ κίμωνε τὴ λεπτὴ διάκρισιν τῆς σκέψης ἀπὸ τὴν ἰδέαν πού εἶναι πάντα αὐτοματικώτερον στὸν ποιητῆ), πού δίνει στὰ ἔργα του μὲ ξεχωριστὴν μορφή. Ἐνῶ στοὺς ποιητάδες τοῦ Ἰονίου εἶναι ὅλα ζωηρανῆς εἰκόνας, ρωμάντζες (romanzenhafte Gesaenge) πού τὸ λένε ἀντὴν τὴν ἰδέαν τῆς φωνῆς τῆς Φύσεως, ὅτι κίνει τὴν ψυχὴν, τὰ ποιήματα τοῦ Παλαμά μποροῦν νὰ παραβληθῶν μὲ τοὺς γυμνοὺς βράχους τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ ξεβγαίνουν σὲ ζῆστερες κοντοῦρες ἀπὸ τὸν ἀνέφελον οὐρανόν της. Στούς παρξένους ρυθμοὺς γλιστρίνει οἱ σκέψης, πού εἰκονίζουν τὸ ὕψιλον ἀφτῶν τῶν ποιημάτων» περνοῦν μπροστὰ μας σύμβολα σ' ἕνα ὑπερπροσωπικὸν αἴσθημα, πού πλέοντας πᾶνον ἀπὸ τὴ σφαιρα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, δὲν ἐπηρεάζεται καθόλου ἀπὸ τὴς τύχης τῆς ζωῆς. Τὰ ποιήματα ἀφτὰ ἔχουν συγγένειαν μὲ τὴς παλιούς Ἑλληνας, ὅπως κανενὸς ἄλλου νεώτερου οἱ εἰκόνας. Στὴ μορφή τους ὅμως εἶναι καινοῦργα, γιὰ τὸ Παλαμάς μισεῖ τὴν ἀφιλοκαλίαν τῶν ἱερῶν ζῶν, πού πιστέθουν πὺς πλησιάζουν τὸ κλασικὸν ἰδανικόν, ὅταν συρμάνει μὲ τὰ προσωπεῖα καὶ τοὺς ἰμάντες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἐπειτα λέγει πὺς τηλεφάτια ἐβῆκε ἕνα διήγημα τοῦ κ. Καρκαβίτσα ἢ «Λυγερῆ», γνῶσιον ἑλληνικὸν ἔργον, πού παρουσιάζει μπροστὰ μας τὸν Πελοποννησιακὸν λαὸν μὲ πολλὴν ζωὴν καὶ ἀναφέρει τὴς διάφορες εἰ-

κόνας τους. Τελειώνοντας τὸ ἄρθρον πού δὲν ἐξάγει πὺς γνῶσιον ἀντιπρόσωπον τοῦ ἑλληνικοῦ ὁράου εἶναι ὁ κ. Βλαχογιάννης. (Γιάννος Ἐπαχτίτης).

Ὅτι δὲν συμφωνῶ σὲ πολλὰ, τὸ περσιότερον γενικότερα, κρίνω περσιτὸν νὰν τὸ προσέσω. Ἐρῶ πὺς ὁ κ. Hoesslin γνωρίζει καλὰ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον καὶ ἡ διαφορά μας βέβαια βρίσκεται στὴν ἀντίληψιν πού ἔχει ὁ καθένας μας γιὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀφτόν κόσμον: ὅμως καὶ γιὰ τὴν ἑκάστην τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ὁ κ. Hoesslin, ἔχω ἐγὼ τὴν ὑποχρέωσιν, ἀντιπροσωπεύοντας ὅλους μας, νὰν τὸν εὐχαριστήσω πολὺ, πολὺ.

Μόναχο.

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

Ἡ ἔκθεσις
τοῦ Ρέμπραντ.
— Ἐνα δράμα.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν γιορτῶν πῶγιναν τελευταία γιὰ τὴν στέψην τῆς νεαρῆς βασιλίσσας τῆς Ὀλλανδίας μιὰ ἔκθεσις τοῦ Ρέμπραντ ἄνοιξε ἐντὸ Ἄμστελδᾶμο. Ἡ σημασία τῆς ἔκθεσης αὐτῆς εἶναι ὄχι μόνον ὅτι τὰ πὺς πολλὰ ἀπὸ τὰ 123 ἔργα πᾶν τὴν ἀποτέλεσαν ἀνήκουν σὲ διάφορας ἰδιωτικῆς συλλογῆς, ἀκόπως σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπρόσιτες στὸν καθένα, ἀλλὰ καὶ ὅτι συμαζωμένα ἐκεῖ δίδουν καθαρῶτα τὴν ἀντίληψιν τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ρέμπραντ. Δειγνῶνται ἡ ἐξέλιξις του ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα του πού μὲ τὴν πλημύρα τοῦ φωτός καὶ μὲ τὴν ἐνσυνείδητην ἐπιμονὴν στὴς λεπτομέρειες πᾶσις νὰ ἐκφράσει τὸ ἀπέραντον θέμα τῆς ζωῆς, ὡς τὰ στερνὰ του πού νοιῶντας πλέον πὺς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πὺς πολλὸ τὸ κρύβει ἐκείνον πού φαίνεται πὺς δειχῆν, πὺς ἡ ἄμηση θεὰ πάντα ξεγελᾷ: τὰ βαπτίζει σ' ἕνα μυσφῶτον, λιγιστεῖ τις λεπτομέρειες, παραμελεῖ τὴν γραφικότητα καὶ τὰ ἐπουσιώδη καὶ ρίχνει τὸ βλέμμα ὅσο περσιότερον μπορεῖ στὸ βάθος: δὲν τὸ φτάνει νὰδράξει μιὰ μιὰ τῆς ξεχωριστῆς σημασίας τῶν εἰκόνων τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ συλλάβει τὸ καθολικὸν τοὺς νόημα, γυροῦ τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς πού καὶ ἡ Φύσις τὸ ἀγνοεῖ.

Τὴ ζωὴν τοῦ Ρέμπραντ ἔχει ὑπόθεσιν ἕνα δράμα τῶν Virgile Jozs καὶ Louis Dumur πού παραστάθηκε τελευταία στὸ Παρίσι. Τὴν τραγικὴν καὶ ταραχμένην ζωὴν τοῦ μεγάλου ζωγράφου πού νέος καὶ φλόγα γιομάτος ἀφίνει τὴ γενεθλίον του καὶ πᾶσι στὸ Ἄμστελδᾶμο, τὴν πρωτεύουσαν, διψῶντας τὴ δόξαν τὸν βλέπει κανεῖς ἐκεῖ μ' ἀγάπην περιγυρισμένον ἀπὸ τοὺς μαθητῆς του: τὸ κοινὸν τὸν θαυμάζει καὶ ὁ ἔμπορος τῶν εἰκόνων τὸν περιποιεῖται. Μὰ ἔπειτα νὰ, οἱ ἄθλιβοι καιροὶ φτάνου: ἡ ἀγαπημένη του Σάκια πεθαίνει: ἡ προτίμησις τοῦ κοινοῦ γυρίζει πρὸς ἄλλους ζωγράφους. Καὶ πότε; Ἰσα ἴσα ὅταν ἡ τέχνη του φτάνει στὴν ὑπερτατην ἔκφρασιν τοῦ αὐτοματοῦ της, ὅταν κυριαρχῶντας πλέον τὴ Φύσιν τὴν πλάθει στὰ χέρια του ἀνὰ θέλει νὰ τῆς βγάλει τὴν ὕψιλην λέξιν τοῦ πόνου, ὅταν ἡ ἰδέα του πᾶνει τις τολμηρότερες συμβολικῆς μεταφορές. Δὲν τὸν καταλαβαίνουν πλέον: ἔρχεται ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ δυστυχία καὶ στὸ τέλος ὁ θάνατος, οἰκτρὸς καὶ ἐρημικὸς. Ὅμως ἴσως, στὴς περιπέτεεις αὐτῆς τῆς ζωῆς τοῦ χρωστέαι ὁ Ρέμπραντ τὸ ὕψιλότερον ἔργον του. Εἶναι ἡ ὑπερτατη θλίψις του καὶ τὰ προσωπικὰ του μαρτύρια πού δίδουν ἔνστασις στὴς ζωγραφίαις του τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ένας διγγραφοποιός διγγραφέας Ρώδδος.

Σ' ένα από τα διηγημάτα του ο Ρώσος Σόλλογουμπ παρουσιάζει ένα παιδί που διασκεδάζει κινώντας διάφορα σχήματα στους τοίχους με τις σκιές κομμένων χαρτιών. Τόσο πολύ παθαίνεται απ' αυτό το παιγνίδι, που παραμελεί ένα θέατρο από σκιά, και το πιο παρξένο, κ' η μητέρα του παρασέρνεται απ' το πάθος του παιδιού της και στο ζήτη ή ζωή και για τους δυο καταντάει ένα θέατρο από σκιά. Η ιστορία αυτή είναι πολύ έλκυστική στο διήγημα του Σόλλογουμπ. Πείθεται κανένας πώς το καθετί παίρνει την αξία του από τη σκιά που ρίχνει και πώς πρέπει ναβρει το λευκό τοίχο που προβάλλονται τα πράγματα της ζωής και να μη βλέπει παρά μόνο τις προβολές αυτές για να γνωρίσει την αξία των πραγμάτων—σκιάων που περνούν. Μια φιλοσοφία αλάνηκερη συνοψίζεται σε λίγες σύντομες σελίδες, καθαρές και καλλιτεχνικές.

Θεωρείται ένα μικρό άριστο έργομα το διήγημα αυτό, οι «Σκίες», όπως το επιγράφει ο Σόλλογουμπ, λυρικός ποιητής εξαιρετός επίσης που τα ποιήματά του, μουσικισμώ γιομάτα, έχουν μίαν απλότητα, θεληματική λίγη, και ψέλνουν τη δόξα ενός θεού αφανέρωτου, με πάντα παρόντος.

Ο Σόλλογουμπ ανήκει στη νέα σχολή που κρατείται από το Δοστογιέφσκι, όσο και ξεχωρίζει απ' αυτόν πλάθοντας νέο είδος τέχνης, που παίρνει με μεγαλύτερη ψυχρότητα τον άνθρωπο. Τα «Βραεία όνειρα» είναι ένα μεγάλο ρωμάντζο του ιδεαλιστικού κι όλο όνειρα, που έκαμε κίμηση εντύπωση στη σύγχρονη κίνηση. Έν γενεί η τάση του είναι να υποτάξει την πραγματικότητα σ' έναν κόσμο φανταστικό.

Γερμανός ζωγράφος.

Έγινε κατ' αυτές λόγος για ένα Γερμανό ζωγράφο Schneider. Νέος, άγνωστος, μέχρι πρό όλγιο, φαίνεται πως κατέχει μεγάλη φαντασία δραματική, και δυνατή τέχνη. Σε μίαν εικόνα του παριστάνει τον άνθρωπο δεσμώτη να τον παραφυλάξη και να τον αγκαλιάξει με τ' ο γιγάντια χέρια του ένα τέρας, ή Μοίρα. Άλλη του εικόνα μάς δείχνει τόν 'Ιουδα τόν 'Ισκαριώτη στο σώμα του σκεπασμένο από ακνάβια περπατά σε δρόμο σπαρμένο με χρυσά νομίσματα. Δικό του έργο είναι «ή Μελέτη και ή Αιωνιότητα», δηλαδή ένας γυμνός άνθρωπος ακουμπώντας απάνου σε μία σφίγχα, που ύψονα τα βλέμματα σ' έναν ούρανόν αστροσταλιστόν. Ο Σνάϊντερ γεννήθηκε στην Πετρούπολη τ' 1872. Έζησε στη Ρωσία και στο Τυρόλο. Σπούδασε στη Δρέσδη.

Νέα έργα του Ντανούντιο

Νέα έργα ετοιμάζει ο μεγάλος 'Ιταλός ποιητής Ντανούντιο, τή «Γιοκόντα», δράμα τετραπρακτικό, κ' ένα άλλο δράμα «Flate Sole», εμπνευσμένο από τα μεσαιωνικά Μυστήρια, κ' έν' άλλο ακόμη «Η τραγωδία του όγλου». Πριν απ' αυτά θα τυπώση το μυθιστόρημά του ή «Φωτιά». Έργάζεται και σ' ένα μεγάλο πολυσύνθετο ποίημα «Όνειρα των εποχών», που θα το βγάλη σε κομ-

μάτια. Το πρώτο κομμάτι θα είναι το «Όνειρο φθινοπωρινού ήλιοβασιλέματος».

Θάνατος Έλβετου ποιητή.

Σε ηλικία 73 χρόνων, στη μοναξιά του έξοχου χημάτος του κοντά στη Ζυρίχη πέθανε τελευταία ο ποιητής Konrad Ferdinand Meyer. Ήταν ύστερα από το μεγάλο πατριώτη του Γοδφρεδό Κέλλερ ο πιο δοξασμένος αντιπρόσωπος τής Γερμανικής ποιήσης στην Έλβετία. Η ποιήσή του προτιμούσε περισσότερο την ιστορία, πότε τής πατρίδος του, όπως στα δυο καλλιερέρα του έργα «Οι ύστερες μέρες του Χούττεν» έπικη ποίημα και «Γεώργ. Γένατς» μυθιστόρημα, πότε την 'Ιταλική, όπως στα μικρότερα του διηγήματα «ό γάμος του μοναχού», «ό Άγγελος Μπόρντζιαν», «ό Πειρασμός του Πισκίρα». Ένω όλ' αυτά τα έπικη του δημιουργήματα διακρίνονται για τή ψυχολογία τους και τή ρεαλιστική και πλαστική παράστασή τους και πλησιάζουν τό Meyer πολύ προς τόν Κέλλερ, στα λυρικά του ποιήματα επικρατεί μιά λυπητερή και μελαγχολική διάθεση που τα ξεχωρίζει πολύ από τήν κοσμώχη και ωαιόρη μουσα του πατριώτη του.

Ποιητικό βραβείο.

Δυστυχώς δε συμβαίνει μόνο στην 'Αθήνα, που φτάνει απ' είσαι ανώτερος υπάλληλος, ή γιατί γράφεις χρονογραφήματα ή πολιτικά άρθρα στις εφημερίδες, λογιέσαι κι άξιος να κρίνει και να πείς τή γνώμη σου για κάθε ζήτημα, έστω και αποκλειστικά φιλολογικό ή καθαρά τεχνικό. Τό ίδιο έγινε τώρα τελευταία και στις Βουέλλες, όπου για να δώσουν τό βραβείο, —που συνειθίζουν να δίνουν κάθε πέπε γρόνια στα καλλιερέρα ποιήματα που φάνηκαν στο διάστημα αυτό—έβαλαν κριτές καθηγητές, υπάλληλους και δημοσιογράφους. Και τό αποτέλεσμα—έν όχι κι ό σκοπός—είταν για να αποκλειστεί ό Αιμίλιος Βεραιρέν ό μεγαλοφάνταστος ποιητής, ό τρανός νεωτεριστής των ιδεών, ό ριζοσπάστης των ρυθμών και καταργητής των κανόνων και των κалуοιπών που άποτελούν τό έρό τέμενος τής αισθητικής των νοικοκύρηδων τής τέχνης.

Με άρετή φιλολογική επιτοχία παίχτηκαν στο Παρίσι ή «Μήδεια» του Κατούλ Μαντές κ' ή 'Ιου-δίθ 'Ρενοντέν» του Πιέρ Λοτί. Η «Μήδεια» έχει βάση την αρχαία παράδοση, ένω τό δράμα του Πιέρ Λοτί ξετυλίγεται στην εποχή των καταδύσεων των διαμαρτυρομένων, τό 17ον αιώνα μ. Χ.

ΑΝΟΙΧΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

κ. Λαυρ. Σπ. — 'Ωραίο! θα έπιθυμούσαμε να σ'ς ιδούμε στο γραφείο μας.

κ. Ν. Έπ. — Πολύ μάς λυπέι πως άργά καταλάβατε τις πολεμικές διαθέσεις μας και τις μοιρομερες άρχές μας' όσο για τις στροβίλες γλωσσολογικές ιδέες μας τί παρξένο! μήπως δεν έπακίσατε να συμμορφωθείτε και σεις με αυτές στο άθρο σας που έρχεται τήν εμμένειν αμας παραχωρήσετε; ή Δ. τ. Τ.

Τυπογραφείο «Νομική»